

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในปี พ.ศ. ๒๕๐๔ พื้นที่ป่าไม้ในประเทศไทยมากกว่าครึ่งถูกปกคลุมไปด้วยผืนป่ากระจายไปทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ คิดเป็น ๕๓.๓๓ % เทียบกับพื้นที่ประเทศ ในช่วง พ.ศ. ๒๕๐๔-๒๕๓๔ พื้นที่ป่าไม้ลดลงเหลือเพียงร้อยละ ๒๖.๖๔ เทียบกับพื้นที่ประเทศ พื้นที่ป่าไม้ลดลงเกือบ ๕๐ % ของพื้นที่ประเทศ^๑ การบุกรุกพื้นที่ป่ามีปริมาณเพิ่มมากขึ้นทุกปี อันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจจากภาคเกษตรกรรมไปสู่ภาคอุตสาหกรรม และเน้นการปลูกพืชเชิงพาณิชย์ ในขณะที่เดียวกันรัฐบาลก็มีนโยบายกำหนดให้มีพื้นที่ป่าอนุรักษ์เพิ่มขึ้น ทำให้เกิดวิกฤตการณ์ป่าไม้และการขยายที่ดินทำกิน เนื่องจากแนวคิดและการปฏิบัติในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ยึดมั่นมานานในกลุ่มประเทศกำลังพัฒนา คือ ป่าไม้ต้องเป็นของรัฐบาล มีรากฐานมาจากการจัดการป่าไม้แบบอเมริกา กล่าวคือ รัฐบาลพยายามแบ่งพื้นที่เกษตรออกจากพื้นที่ป่าไม้ และเชื่อว่าคนกับป่าไม้สามารถอยู่ร่วมกันได้ ชาวบ้านในชุมชนเป็นตัวละครสำคัญในการทำลายป่าไม้ ผลจากแนวคิดและการปฏิบัติดังกล่าวคือ ป่าไม้เสื่อมโทรมและลดลงอย่างรวดเร็ว ในปัจจุบันการบริหารจัดการพื้นที่ป่าชุมชนจึงเป็นกระแสหนึ่งที่ชุมชนหันมาให้ความสำคัญ เพราะความรักและหวงแหนป่าเหมือนบ้านหลังที่สอง โดยมีชุมชนหลายแห่งทั่วประเทศที่มีพื้นที่อาศัยอยู่ในเขตป่าไม้และติดกับพื้นที่ป่าไม้ จนสามารถเรียกป่านั้นว่า “ป่าชุมชน” และได้พยายามดำเนินกิจกรรมมากมาย เพื่ออนุรักษ์และรักษาป่าไว้ให้คงอยู่ แต่จะประสบความสำเร็จและสามารถดำเนินการต่อเนื่องอย่างมีประสิทธิภาพได้นั้น จำเป็นจะต้องอาศัยความร่วมมือจากผู้นำชุมชน และประชาชนในชุมชนเอง ทั้งนี้แต่ละท้องถิ่นจะมีรูปแบบและวิธีดำเนินการจัดการป่าชุมชนแตกต่างกันออกไป และมักจะไม่ค่อยประสบผลสำเร็จมากนักเพราะเป็นการดำเนินการในภาคประชาชนเพียงส่วนเดียว โดยไม่มีการประสานความร่วมมือจากภาครัฐบาลหรือเอกชนเท่าที่ควร

ความสำคัญในการอนุรักษ์ป่าไม้ เกิดขึ้นตั้งแต่ในสมัยพุทธกาล สมัยนั้น มีภิกษุชาวเมืองอาฬวีรูปหนึ่งกำลังตัดต้นไม้ เทวดาผู้สิงอยู่ที่ต้นไม้ได้กล่าวกับภิกษุนั้นว่า “ท่านผู้เจริญ ท่านต้องการจะสร้างที่อยู่ของท่าน ก็โปรดอย่าตัดต้นไม้ที่เป็นที่อยู่ของข้าพเจ้าเลย” ภิกษุนั้นไม่

^๑ ศศิน เฉลิมลาภ และคณะ, “สถานการณ์ป่าไม้ประเทศไทย ๒๕๕๘”, วารสารสาส์นสืบ มูลนิธิสืบ นาคะเสถียร, (สิงหาคม ๒๕๕๘): ๒.

เชื่อฟังยังขึ้นตัด ได้ฟันถูกแขนลูกของเทวดา พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงทราบ และทรงดำนิว่า ไฉนพวกเธอจึงตัดบ้าง ใช้ให้ตัดบ้างซึ่งต้นไม้เล่าและรับสั่งให้ภิกษุทั้งหลายยกสิกขาบทนี้ขึ้นแสดงดังนี้ ภิกษุต้องอาบัติปาจิตตีย์ เพราะพราภุคคาม^๒ ความเชื่อในเรื่องที่มีเทพารักษ์ สิ่งสถิตอยู่ในป่าและต้นไม้ ที่ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎก จึงเป็นประโยชน์และเอื้ออำนวยที่สำคัญในการอนุรักษ์ป่าและต้นไม้ประการหนึ่ง และอีกประการหนึ่งคือ การนำพิธีกรรมการบวชป่าและสืบชะตาแม่น้ำ มาเป็นศูนย์รวมจิตใจของชุมชนเพื่อให้เกิดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ป่า ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่า หากได้ผู้นำที่มีความสามารถและมีรูปแบบวิธีการที่ดีเหมาะสมกับสภาพพื้นที่ของแต่ละชุมชน และน้อมนำหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ ย่อมจะทำให้ประสิทธิภาพของการจัดการป่าชุมชนประสบผลสำเร็จได้เป็นอย่างดี นำไปสู่การเสริมสร้างความสมานฉันท์ระหว่างภาครัฐกับประชาชน

ทั้งนี้ได้นำหลักธรรมในพระพุทธศาสนา คือ หลักสารณียธรรม ๖ ประการ อันเป็นที่ตั้งมั่นด้วยเมตตาทั้งทางกาย วาจา ใจ ทำให้เป็นที่รัก ที่เคารพ เพื่อความสงเคราะห์กัน เพื่อความไม่วิวาทกัน ซึ่งจะเป็นเครื่องมือในการเสริมสร้างความสามัคคีมีความเป็นอันหนึ่งเดียวกัน ในเรื่องความเป็นมาแห่งพระไตรปิฎก ครั้นเมื่อสมัยพุทธกาลที่ต้องกล่าวถึงความปรารถนาดีของพระจุนทะเถระ เมื่อรู้เห็นเหตุการณ์ที่สาวกของนิครนถ์ นาฏบุตรแตกกัน ท่านได้เข้าพบพระอานนท์ถึง ๒ ครั้ง พระพุทธเจ้าจึงทรงแสดงธรรมแก่พระอานนท์ โดยทรงแสดงโพธิปักขิยธรรม ๓๗ ประการ และทรงแสดงมูลเหตุแห่งการทะเลาะวิวาท ๖ ประการ อธิกรณ์ ๔ ประการ วิธีระงับอธิกรณ์ ๗ ประการ ประการสุดท้ายพระพุทธองค์ได้ทรงแสดงหลักสารณียธรรม เพื่อบูชาคุณของพระจุนทะเถระ ผู้แสดงความห่วงใยในความตั้งมั่นยั่งยืนแห่งพระพุทธศาสนา หลักสารณียธรรม ๖ ประการนี้^๓ คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ (๑) ตั้งมั่นเมตตา กายกรรม (๒) ตั้งมั่นเมตตาวาจากรรม (๓) ตั้งมั่นเมตตามโนกรรม (๔) บริโภคโดยไม่แบ่งแยก โดยคิดว่า “จะให้เท่านี้ๆ” และไม่แบ่งแยกบุคคล โดยคิดว่า “จะให้แก่คนนั้น ไม่ให้แก่คนนี้” (๕) เป็นผู้มิมีศีลไม่ขาด ไม่ทะลุ ไม่ต่าง ไม่พร้อย เป็นไท ท่านผู้รู้สรรเสริญ ไม่ถูกค้นหาและทิวฐิครอบงำ เป็นไปเพื่อสมาธิ (๖) เป็นผู้มิทิวฐิ โดยทิวฐิอันประเสริฐ เป็นนินยานิกธรรม (ธรรมที่ตัดมูลรากแห่งวิภูษะทำนิพพานให้เป็นอารมณ์ แล้วนำสัตว์ออกจากวิภูษะ) เพื่อความสิ้นทุกข์ สารณียธรรม ๖ ประการนี้ “ถ้าเธอทั้งหลายพึงสมาทานสารณียธรรม ๖ ประการนี้ ประพตฺติอยู่ การประพตฺตินั้นจักเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อสุขแก่เธอทั้งหลายตลอดกาลนาน”

ดังนั้นผู้วิจัยจึงให้ความสนใจที่จะศึกษาถึงบทบาทของผู้นำชุมชนในการเสริมสร้างความสมานฉันท์ระหว่างภาครัฐกับประชาชน ในการจัดการพื้นที่ป่าชุมชน เขตอำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน ตามหลักพุทธธรรม ประกอบกับในปัจจุบัน ปัญหาหลักของการบริหารจัดการป่าชุมชนในหลายๆ พื้นที่ เกิดขึ้นจากหลายสาเหตุ ทั้งจากการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน หน่วยงานหรือองค์กร

^๒ วิ.ม.หา. (ไทย) ๒/๘๘/๒๗๗.

^๓ ม.อ. (ไทย) ๑๔/๕๔/๕๙.

ต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมไปถึงความขัดแย้งของประชาชนในชุมชนด้วยตนเอง จากกฎระเบียบของการใช้ประโยชน์จากป่าที่เข้มงวดเกินไป อนึ่งด้วยนโยบายของภาครัฐที่เร่งพัฒนาและจัดการทรัพยากรป่าไม้ เพื่อเพิ่มพื้นที่ของป่าไม้ ต้องการให้ป่าไม้กลับมาอุดมสมบูรณ์ และไม่ถูกทำลายเพิ่มขึ้น การอนุรักษ์เป็นไปอย่างยั่งยืน ซึ่งจากปัญหาและปัจจัยที่บั่นทอนความยั่งยืนของการจัดการป่าชุมชนเหล่านี้ ผู้วิจัยจึงเลือกพื้นที่ป่าชุมชนของบ้านทุ่งผึ้ง ตำบลทุ่งช้าง อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน มาเป็นหัวข้อศึกษาวิจัย เนื่องจากป่าชุมชนแห่งนี้ มีการดำเนินกิจกรรมการอนุรักษ์ป่ามาอย่างต่อเนื่อง

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงลึก แบบไม่มีโครงสร้าง และร่วมกิจกรรมต่างๆ ที่ชุมชนจัดขึ้น พร้อมทั้งร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในการเสวนาและการประชุมของเครือข่ายป่าชุมชน ผู้วิจัยเห็นว่า ผู้นำชุมชนมีบทบาทสำคัญในการพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการป่าชุมชน และการกำหนดกระบวนการมีส่วนร่วมในการเสริมสร้างความสมานฉันท์ของทุกภาคส่วนที่ชัดเจนและเหมาะสมมากยิ่งขึ้น อันจะเป็นประโยชน์ในแง่ของการแก้ปัญหาความขัดแย้งได้เป็นอย่างดี ตลอดจนเป็นตัวอย่างในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้อย่างมีส่วนร่วมและส่งเสริมบทบาทของผู้นำในชุมชนอื่นๆ ที่จะนำไปประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับการจัดการป่าชุมชนต่อไป

๑.๒ คำถามวิจัย

๑.๒.๑ บทบาทของผู้นำชุมชนในการเสริมสร้างความสมานฉันท์ เขตอำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน เป็นไปอย่างไร

๑.๒.๒ สภาพทั่วไปของการจัดการพื้นที่ป่าชุมชนระหว่างภาครัฐกับประชาชน เป็นอย่างไร

๑.๒.๓ แนวทางในการเสริมสร้างความสมานฉันท์ระหว่างภาครัฐกับประชาชนในการจัดการพื้นที่ป่าชุมชน ตามหลักพุทธธรรม ว่าควรเป็นอย่างไร

๑.๓ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๓.๑ เพื่อศึกษาบทบาทของผู้นำชุมชนในการเสริมสร้างความสมานฉันท์ระหว่างภาครัฐกับประชาชน ในการจัดการพื้นที่ป่าชุมชน เขตอำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน

๑.๓.๒ เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปของการจัดการพื้นที่ป่าชุมชนระหว่างภาครัฐกับประชาชน เขตอำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน

๑.๓.๓ เพื่อเสนอแนวทางในการเสริมสร้างความสมานฉันท์ระหว่างภาครัฐกับประชาชนในการจัดการพื้นที่ป่าชุมชน ตามหลักพุทธธรรม เขตอำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ เป็นการศึกษาแนวทางการเสริมสร้างความสมานฉันท์ เพื่อนำไปสู่กระบวนการป้องกันและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ในตำบลทุ่งช้าง อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน และได้นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ปรับใช้ โดยใช้หลักสารถีธรรม เพื่อให้สอดคล้องกับการแก้ปัญหาภายใต้บริบทของชุมชน การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ได้น้อมนำหลักสารถีธรรม ๖ ประการ (ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความให้ระลึกถึงกัน) อันเป็นที่ตั้งมั่นด้วยเมตตาทั้งทางกาย วาจา ใจ ทำให้เป็นที่รักที่เคารพ เพื่อความสงเคราะห์กัน เพื่อความไม่วิวาทกัน ซึ่งจะเป็นเครื่องมือในการเสริมสร้างความสามัคคีมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันให้เกิดขึ้น ได้แก่ (๑) เมตตากายกรรม แสดงกิริยาอาการสุภาพ เคารพนับถือกัน (๒) เมตตาวาจากรรม กล่าววาจาสุภาพ สั่งสอน และแนะนำ ด้วยความหวังดี (๓) เมตตาโมหกรรม ตั้งจิตปรารถนาดี คิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กัน (๔) สาธารณโภคี ได้ของสิ่งใดมาก็แบ่งปันกัน (๕) สีลสามัญญตา มีความประพฤติสุจริตดีงาม (๖) ทิฏฐิสามัญญตา มีความเห็นชอบร่วมกัน ที่จะนำไปสู่ความหลุดพ้น สิ้นทุกข์ หรือขจัดปัญหา^๔

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ มีผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน ๑๕ ท่าน ประกอบไปด้วย ผู้นำทางจิตวิญญาณ จำนวน ๓ รูป ผู้นำชุมชน จำนวน ๔ ท่าน, หน่วยงานภาครัฐ จำนวน ๔ ท่าน และประชาชน จำนวน ๔ ท่าน

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านสถานที่

สถานที่และพื้นที่ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ คือ พื้นที่ป่าชุมชนบ้านทุ่งผึ่ง หมู่ ๕ ตำบลทุ่งช้าง อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านเวลา

ระยะเวลาที่ใช้ในการศึกษาวิจัย เริ่มตั้งแต่ เดือนเมษายน ถึงเดือนกันยายน พ.ศ. ๒๕๖๐

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

๑.๕.๑ บทบาทผู้นำชุมชน หมายถึง บุคคลและกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องและมีส่วนร่วมในการจัดการพื้นที่ป่าชุมชน ในตำบลทุ่งช้าง อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน ประกอบไปด้วย ผู้นำทางจิตวิญญาณ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐ

๑.๕.๒ สมานฉันท์ คือ ความพอใจร่วมกัน ความเห็นพ้องกัน ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความ เป็นจริงและความรู้สึกที่เป็นจริง

^๔ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๒๗๓.

๑.๕.๓ ภาครัฐ หมายถึง หน่วยงานที่มีหน้าที่บริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้ อีกทั้งยังมีหน้าที่ส่งเสริมชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการปลูกป่า การจัดการป่าชุมชนเพื่อประโยชน์สูงสุดของประเทศชาติ

๑.๕.๔ ประชาชน หมายถึง บุคคลและกลุ่มบุคคลที่อาศัยอยู่ในพื้นที่บริเวณใกล้ป่าชุมชน และมีส่วนเกี่ยวข้องในการใช้ประโยชน์ของป่าชุมชน อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน

๑.๕.๕ การจัดการป่าชุมชน หมายถึง กระบวนการและขั้นตอนในการจัดการป่าชุมชนของตำบลทุ่งช้าง อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน

๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑.๖.๑ เอกสารที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาบทบาทของผู้นำชุมชนในการเสริมสร้างความสมานฉันท์ระหว่างภาครัฐกับประชาชนในการจัดการพื้นที่ป่าชุมชน เขตอำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน ซึ่งผู้วิจัยได้รวบรวมเอกสารตลอดจนถึงแนวคิดและทฤษฎีต่างๆที่เกี่ยวข้อง และประมวลเนื้อหาสาระสำคัญของแต่ละข้อ แต่ละประเด็น เพื่อเป็นข้อมูลสนับสนุนการวิจัย ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

๑) แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับผู้นำชุมชน

๑.๑) ความหมายของผู้นำชุมชน คือ บุคคลที่มีความสามารถในการใช้อิทธิพลให้คนอื่นทำงานในระดับต่าง ๆ ที่ต้องการให้บรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ หรือบุคคลที่มาจาก การเลือกตั้งหรือแต่งตั้ง หรือการยกย่องขึ้นมาของกลุ่ม เพื่อให้ทำหน้าที่เป็นผู้ชี้แนะและช่วยเหลือให้กลุ่มประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ ด้วยความรู้ ความสามารถ ทักษะ ประสบการณ์ในการสื่อสาร การตัดสินใจอย่างเหมาะสมของแต่ละบุคคล มีผู้ให้ความหมายของผู้นำไว้หลายท่าน ดังนี้

นักทฤษฎีท่านหนึ่งได้กล่าวไว้ว่า พฤติกรรมของผู้นำที่น่าพึงพอใจด้วยการสร้างแรงบันดาลใจ เป็นผู้แนะนำ อำนวยความสะดวก บอกวิธีปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพและให้ผลตอบแทนที่คุ้มค่า พฤติกรรมผู้นำที่มุ่งเน้นความสำเร็จ หมายถึง ผู้นำกำหนดเป้าหมายที่ท้าทายและคาดหวังว่าผู้ใต้บังคับบัญชาจะทำได้ในระดับสูงสุดและแสดงความมั่นใจในความสามารถนั้น พฤติกรรมผู้นำแบบมีส่วนร่วมเป็นผู้นำที่ให้คำปรึกษาและขอคำแนะนำจากผู้ใต้บังคับบัญชาก่อนที่จะตัดสินใจ พฤติกรรมนี้มีอิทธิพลมากเมื่อผู้ใต้บังคับบัญชามีส่วนร่วมในการทำงานของตน พฤติกรรมผู้นำแบบสนับสนุนโดยตรงต่อความต้องการของผู้ใต้บังคับบัญชาและแสดงความห่วงใยเป็นอย่างดี พฤติกรรมนี้เป็นสิ่งจำเป็น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในความสัมพันธ์ทางด้านจิตวิทยา^๕

^๕ House Robert J. and Mitchell Terence R., “Path - Goal Theory of Leadership”, **Journal of Contemporary Business**, 3 (2-3), (Seattle, Graduate School of Business Administration, University of Washington Publishers, 1974): 97.

การสืบค้นข้อมูลเพิ่มเติมของทฤษฎีภาวะผู้นำทั้งหลายที่มีอยู่ยังไม่ครอบคลุมเพียงพอ กล่าวคือ ล้วนมีแนวคิดของการมีผู้นำเพียงคนเดียว (Single leader) ต่อผู้ตามจำนวนมาก ทั้งที่ความจริงแล้ว ภาวะผู้นำขององค์กรบ่งบอกถึงความรู้สึกของการต้องมีผู้นำมากกว่าหนึ่งคนขึ้นไป ส่วนคุณลักษณะ (Traits) หรือทักษะ (Skills) ที่เรามักพูดถึงนั้น แท้จริงมีใช้ของบุคคลหนึ่งบุคคลใด แต่เป็นขององค์กรโดยรวม ซึ่งประกอบขึ้นด้วยคนหลายคน โดยที่คนเหล่านี้ต่างก็แสดงบทบาทของการเป็นผู้นำที่ซ้อนทับกันอยู่ แต่บางครั้งก็เสริมซึ่งกันและกัน ทั้งนี้แต่ละช่วงเวลามีการส่งผ่านการเป็นผู้นำจากคนหนึ่งไปสู่คนอื่น ๆ ได้ตลอดเวลา (ซึ่งเป็นมุมมองภาวะผู้นำแบบกว้างขึ้น)^๖

ได้มีผู้ให้ความหมายผู้นำไว้ว่า ความเป็นผู้นำ นั้นต้องมีความเชื่อมั่นความสามารถในการสร้างแรงบันดาลใจและให้การสนับสนุน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์กร ความเป็นผู้นำเป็นส่วนสำคัญการบริหารจัดการ การจัดการควรมีการวางแผน ปฏิบัติการและการควบคุมที่ดี ความเป็นผู้นำที่สามารถจัดการกับความเปลี่ยนแปลง มีแรงบันดาลใจ แรงจูงใจและจิตวิทยาการโน้มน้าว ในทางตรงกันข้าม ผู้นำควรคำนึงถึงเรื่องนี้ด้วยการรักษาความสมดุลและสภาพที่เป็นอยู่เดิม ความเป็นผู้นำมักต้องคำนึงถึงผู้ร่วมงานหรือให้ความร่วมมือระหว่างผู้นำและสมาชิกในองค์กร^๗

สถาบันพัฒนาวิสัยทัศน์ให้ความหมายผู้นำว่า ผู้นำ หมายถึง ผู้ซึ่งเป็นศูนย์กลางหรือจุดรวมของกิจกรรม ภายในกลุ่ม เปรียบเสมือนแกนของกลุ่ม เป็นผู้มีโอกาสติดต่อสื่อสารกับผู้อื่นมากกว่าทุกคนในกลุ่มมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของกลุ่มสูง หรือบุคคลซึ่งนำกลุ่มหรือพากลุ่มไปสู่วัตถุประสงค์ หรือสู่จุดหมายที่วางไว้ แม้แต่เพียงชี้แนะให้กลุ่มไปสู่จุดหมายปลายทางก็ถือว่าเป็นผู้นำ ทั้งนี้รวมถึงผู้นำที่นำกลุ่มออกนอกกลุ่มนอกทางด้วย^๘

สอดคล้องกับการให้ความหมายของผู้นำไว้ว่า ผู้บริหารท้องถิ่นต้องตระหนักว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีฐานะเป็นทั้งองค์กรทางการเมือง องค์กรทางการบริหาร และอาจกล่าวว่าเป็นองค์กรประชาชนด้วย เป้าหมายของการปกครองท้องถิ่น คือ ทั้งจัดบริการสาธารณะอย่างมีประสิทธิภาพและสร้างประชาธิปไตยท้องถิ่น หรือ การให้ประชาชนปกครองตนเอง ส่งผลให้รูปแบบการจัดบริการสาธารณะและลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับประชาชนเป็น

^๖ สุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์, *คุณลักษณะภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงในสถานศึกษา*, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://suthep.crru.ac.th/leader27.doc>, [๑๑ กรกฎาคม ๒๕๖๐].

^๗ DuBrin, Andrew J., *Leadership: Research Findings, Practice and Skills*, (Boston: Houghton Mifflin, 1998): 28.

^๘ กวี วงศ์พัฒน์, *ภาวะผู้นำ*, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันพัฒนาวิสัยทัศน์นักบริหาร, ๒๕๕๐), หน้า ๑๔-๑๕.

ประเด็นสำคัญในการบริหารจัดการองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จนนักวิชาการกล่าวว่าความสำเร็จของการปกครองท้องถิ่นคือ การทำให้กิจการสาธารณะ ซึ่งเป็นเรื่องของรัฐมาเป็นเรื่องของประชาชน^๙

สรุปได้ว่า ความหมายของผู้นำชุมชนนั้น ควรเป็นบุคคลที่มีความรู้และความสามารถ เป็นนักวางแผนและบริหารจัดการที่ดี พร้อมช่วยเหลือสนับสนุน ให้คำแนะนำและให้คำปรึกษาแก่ผู้ร่วมงาน เป็นผู้ที่สามารถสร้างแรงบันดาลใจ แรงจูงใจ โน้มน้าวในการปฏิบัติงานให้เป็นไปตามเป้าหมาย เป็นที่ยอมรับของกลุ่ม และมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของกลุ่มและองค์กรนั้นๆ เพื่อมุ่งบรรลุเป้าหมายเดียวกัน

๑.๒) แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับผู้นำชุมชน ผู้วิจัยมีความสนใจศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับผู้นำชุมชนไว้หลายท่าน ดังนี้

จากการศึกษาหนังสือภาวะผู้นำพบว่าความเป็นผู้นำ หมายถึง คุณสมบัติอันพึงมีของผู้นำ ได้แก่ สติปัญญา ความดีงาม ความรู้ความสามารถของบุคคลที่ชักนำให้คนทั้งหลายมาประสานกัน และพากันไปสู่จุดหมายที่ตั้งมาโดยถูกต้องตามธรรม ดังนั้น องค์ประกอบของภาวะผู้นำจึงได้แก่ ตัวผู้นำ ผู้ตาม จุดหมาย หลักการและวิธีการ สิ่งที่จะทำ และสถานการณ์ องค์ประกอบต่างๆ ที่เกี่ยวข้องสำหรับผู้นำที่จะต้องพัฒนาตนเองให้เป็นผู้พร้อมที่จะปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นได้อย่างถูกต้องบังเกิดผลดี^{๑๐}

นักวิชาการท่านหนึ่งได้กล่าวว่า ผู้นำชุมชน ควรเอาใจใส่อย่างยิ่งยวดในการทำให้เกิดสัมมาชีพเต็มพื้นที่ โดยดูแลให้มีการเข้าถึงการใช้ทรัพยากรเพื่อการทำมาหากินอย่างเป็นธรรมและยั่งยืน นอกเหนือจากเกษตรผสมผสานที่ว่าผลิตทุกอย่างที่กินและกินทุกอย่างที่ผลิต ซึ่งจะทำให้ความมั่นคงเรื่องอาหารแล้ว ควรจะมีการอบรมฝึกฝีมือให้มีความสามารถในการทำมาหากินอย่างหลากหลายตามความถนัดของแต่ละคน เช่น หัตถกรรม การช่างทุกชนิด เป็นต้น การมีสัมมาอาชีพจะต้องร่วมไปกับการอนุรักษ์และเพิ่มพูนสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ การมีป่าเพิ่มขึ้นนอกจากทำให้มีกินมีใช้แล้วยังมีประโยชน์ต่อการสร้างสมดุลของธรรมชาติอันมีประโยชน์ต่อคนทั้งโลก^{๑๑}

นักวิชาการสถาบันพระปกเกล้าได้กล่าวว่า ผู้นำ ใช้การจูงใจด้วยภาวะผู้นำใช้อำนาจบารมี ที่ภาษาไทยเรียกว่าพระคุณ จึงทำให้คนยอมรับปฏิบัติด้วยความเต็มใจ เรียกว่า

^๙ อรรถชัย ก๊กผล, **คู่มือการมีส่วนร่วมของประชาชน สำหรับนักบริหารท้องถิ่น**, พิมพ์ครั้งที่ ๒ (กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๕๔), หน้า ๓๒.

^{๑๐} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), **ภาวะผู้นำ: ความสำคัญต่อการพัฒนาคน พัฒนาประเทศ**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธรรมสภาและสถาบันบันลือธรรม, ๒๕๔๖), หน้า ๖๖.

^{๑๑} ประเวศ วะสี, **ยุทธศาสตร์ อบต.: จุดเปลี่ยนประเทศไทย**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, ๒๕๕๑), หน้า ๑๕-๑๖.

คนเกรงใจ ผู้นำต้องมีความสามารถในการชักจูงผู้อื่น และผู้ที่ทำตามก็ทำด้วยความเต็มใจ ผู้นำเกิดขึ้นได้ตามสถานการณ์ ผู้นำอาจมีมากกว่า ๑ คน ไม่จำเป็นต้องเป็นตำแหน่งถาวร ผู้นำมาจากการเลือกตั้งหรือการยอมรับจากผู้อื่นโดยพฤตินัย วิธีการสร้างภาวะผู้นำ หรือสร้างศิลปะในการทำให้ผู้อื่นทำในสิ่งที่ผู้นำต้องการให้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความเต็มใจ มีสูตรสำเร็จ ๕ ประการ คือ เข้มแข็ง แกร่งกล้า ศรัทธา คุณค่าและสามารถ^{๑๒}

มีนักทฤษฎีได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทผู้นำตามกรอบแนวคิดองค์การแห่งการเรียนรู้ (Learning Organization) แบ่งออกได้เป็น ๕ ด้าน ดังนี้ (๑) บทบาทด้านความรอบรู้แห่งตน (Personal Mastery) มีลักษณะสนใจและเฝ้าหาที่จะเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ อยู่เสมอ มีความปรารถนาที่จะเรียนรู้ เพื่อเพิ่มศักยภาพของตน (๒) บทบาทด้านความมีสติ (Mental Model) มีกระบวนการคิด วิเคราะห์และวินิจฉัยข้อมูลต่างๆบนพื้นฐานของข้อเท็จจริง (๓) บทบาทด้านวิสัยทัศน์ร่วมกัน (Share Vision) มีส่วนร่วมในการกำหนดวิสัยทัศน์ของหน่วยงาน (๔) บทบาทด้านการเรียนรู้เป็นทีม (Team Learning) มีการจัดระบบการจัดการ ให้โอกาสตัดสินใจแก้ปัญหาการปฏิบัติงานร่วมกัน (๕) บทบาทในด้านการคิดอย่างเป็นระบบ (Systems Thinking) มีกระบวนการคิดและพัฒนาทั้งภาพรวมและรายละเอียดอย่างเป็นระบบ^{๑๓}

สรุปได้ว่า แนวคิดและทฤษฎีของผู้นำชุมชนนั้น ควรมีคุณสมบัติของภาวะผู้นำที่ดี ประกอบด้วย สติปัญญา ความรู้ ความสามารถที่จะทำให้เป็นที่ยอมรับของกลุ่ม โดยใช้หลักการและวิธีการสร้างแรงจูงใจ มีจิตวิทยาการโน้มน้าวให้บุคคลหรือกลุ่มปฏิบัติตามความคิดเห็น ความต้องการด้วยความเต็มใจ ยินดีที่จะให้ความร่วมมือ ให้คำแนะนำ เป็นที่ปรึกษาและแก้ไขปัญหาร่วมกัน มีความรับผิดชอบสูงโดยใช้คุณธรรมและจริยธรรมเป็นเครื่องควบคุม มีความเอาใจใส่และแสวงหาแนวทางในการพัฒนาตนเองและกลุ่มอยู่เสมอ มีระบบการจัดการ กระบวนการคิด การประสานงาน ขั้นตอนการดำเนินงานที่ชัดเจน และให้โอกาสในการตัดสินใจร่วมกัน เพื่อจะนำไปสู่การบรรลุวัตถุประสงค์ของกลุ่มตามที่กำหนดไว้

^{๑๒} สุเมธ แสงนิมิต, ภาวะผู้นำกับธรรมาภิบาลในการบริหารงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ ส.เจริญการพิมพ์, ๒๕๕๒), หน้า ๖-๑๐.

^{๑๓} Peter Senge, **The Fifth Discipline: The Art and The Learning Organization**, 1990, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://www.natres.psu.ac.th/Journal/Learn_Organ/index.htm [๑๔ กรกฎาคม ๒๕๖๐].

๒) แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความสมานฉันท์

๒.๑) ความหมายของความสมานฉันท์ (Reconciliation) ตามพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๕๔ ให้ความหมายไว้ว่า ความพอใจร่วมกัน ความเห็นพ้องกัน ไม่ได้ แปลว่าข้างใดข้างหนึ่ง หรือมีการควบคุมจัดการโดยที่มีบางฝ่ายไม่ได้พึงพอใจ ถ้าจะเป็นความ สมานฉันท์ที่กว้างขวาง มั่นคง ต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเป็นจริง และของความรู้สึกที่เป็นจริง แม้จะเป็นความรู้สึกที่ไม่ดี แต่ถ้ามันเป็นความจริง ความจริงเช่นนี้จะต้องปรากฏ

อนึ่ง คำว่า “สมานฉันท์” ยังมีความหมายต่อไปอีกว่า จะไม่ใช้ความรุนแรง ในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในทางศาสนา เชื้อชาติและวัฒนธรรมประเพณี ตรงกันข้ามจะใช้หลัก อหิงสา (Nonviolence) ในการแก้ปัญหาดังกล่าว แต่หลักอหิงสาจะเป็นจริงได้ ก็ต่อเมื่อถึงจุดๆ หนึ่ง ฝ่ายตรงข้ามต้องหยุดหรือบรรเทาความรุนแรงลง เพราะตามความเป็นจริง คงไม่มีใครสามารถอดกลั้น ตั้งอยู่ในหลักอหิงสาได้ตลอดไปเป็นแน่ มีข้อสังเกตอีกประการหนึ่ง กล่าวคือ ความสมานฉันท์ที่ไม่ สามารถจะเกิดขึ้นได้อย่างรวดเร็ว ไม่สามารถจะเนรมิตให้เกิดความสมานฉันท์ได้ทันทีทันใดได้ ต้องอาศัยความร่วมมือของทุกฝ่าย ผู้วิจัยได้สืบค้นความหมายของความสมานฉันท์เพิ่มเติมไว้หลาย ท่าน ดังนี้

ได้มีผู้ให้ความหมายของ “ความสมานฉันท์” ไว้ว่า มีฉันทะเสมอกัน มีความ พื่อใจร่วมกัน พร้อมใจกัน มีความต้องการที่จะทำการอย่างใดอย่างหนึ่งตรงกันหรือเสมอเหมือนกัน ในทางที่ร้ายหรือดีก็ได้ คนที่จะมีสมานฉันท์ในทางดี เบื้องแรกมองเห็นด้วยปัญญาแล้วว่ากรรมนั้นดี งามเป็นประโยชน์มีเหตุผลควรทำ จึงเกิดฉันทะคือความพอใจใฝ่ปรารถนาที่จะทำ โดยเข้าใจตรงกัน และพอใจเหมือนกัน^{๑๔}

จากการสืบค้นเพิ่มเติมถึงความหมายของความสมานฉันท์ (Reconciliation) ว่าเนื้อหาของคำนี้บางท่านตีความว่า การคืนดี หรือ การฟื้นคืนดี โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การประนีประนอม กลุ่มผลประโยชน์ หรือกลุ่มขัดแย้งให้สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข แต่ถึงกระนั้น โดยเนื้อหา ของภาษาไทยนั้น มีนัยถึง “ความพึงพอใจของกลุ่มผลประโยชน์ หรือกลุ่มขัดแย้งที่ได้รับการแสดงออก ในมิติต่างๆ เช่น การแบ่งปันทรัพยากรเท่าเทียมกัน ความยุติธรรม ความเที่ยงตรง และความเสมอภาค ของกลุ่มคนต่างๆ ที่อาศัยอยู่ร่วมกันในสังคมระดับต่างๆ ตั้งแต่ครอบครัว ชุมชน สังคม ประเทศ และโลก^{๑๕}

^{๑๔} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, (ชำระ-เพิ่มเติม ช่วงที่ ๑), พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๓๙๘.

^{๑๕} Assist. Prof. Ph.D. Phramaha Hansa Dhammhaso, **Buddhist Political Economy**, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://www.mcu.ac.th/En/articlecontent_desc.php?article_id= 1208&articlegroup_id = 187 [๑๔ กรกฎาคม ๒๕๖๐].

นักวิจัยท่านหนึ่งได้กล่าวว่า คำว่า “ความสมานฉันท์” คือ ความกลมกลืน หรือความปรองดอง หรือความสามัคคีจะเป็นจริงขึ้นได้ ต้องมาจากท่าทีและความประพฤติของทุกฝ่ายจึงจะเกิดความสมานฉันท์ที่แท้จริง ในที่นี้ยังมีความหมายต่อไปอีกว่า จะไม่ใช้ความรุนแรง ในการแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งในทางศาสนา เชื้อชาติและวัฒนธรรม ตรงกันข้ามจะใช้หลักอหิงสา (Non-violence)

ในการแก้ปัญหาดังกล่าว แนวทางสมานฉันท์จะมีผลเป็นรูปธรรมแน่นอนได้ก็ในระยะยาว และประชาชนทั้งสองฝ่าย จะต้องมีความอดกลั้นและอดทน มิฉะนั้นก็จะพากันตกไปในหลุมพรางของฝ่ายไม่หวังดี ซึ่งทำให้เกิดความแตกแยกที่ขยายวงกว้างและลึกซึ้งขึ้นไปอีก^{๑๖}

จากการสืบค้นจากรวบรวมสารคดีกล่าวถึง ความสมานฉันท์ไว้ว่า คือการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ด้วยความรัก ความเอื้ออาทรกันและกัน และความมีเมตตากรุณาแก่กัน บนหลักการสำคัญคือ ความเสมอภาค การให้เกียรติซึ่งกันและกัน เป็นกระบวนการให้พื้นที่แก่บุคคลที่มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามาทำความเข้าใจกัน ยอมรับกัน นำไปสู่สิ่งที่ถูกต้องต่อไป^{๑๗}

และจากบทความพิเศษได้กล่าวถึงไว้ว่า สมานฉันท์ถูกจัดเข้าเป็นลูกคำหรืออนุพจน์ของคำว่า สมาน ซึ่งเป็นคำวิเศษณ์ หมายถึง เสมอกันหรือเท่ากัน มิได้จัดไว้ในสมาน ซึ่งเป็นกริยา หมายถึง ทำให้ติดกันหรือทำให้สนิท สมานฉันท์เกิดจากสมาน สมานกับ ฉันท (ความพอใจ ความรักใคร่ ความชอบใจ ความยินดี ความร่วมความคิดความเห็นกัน ความไว้นื้อเชื่อใจกัน) โดยรวมความ จึงหมายถึง ความเห็นพ้องต้องกันในด้านความคิดเห็น ความไว้นื้อเชื่อใจกัน อย่างไรก็ตาม ความหมายที่สังคมไทยปัจจุบันเข้าใจและใช้กัน ดูจะมีขอบเขตที่นอกเหนือจากพจนานุกรม โดยนำไปใช้ในความหมายด้านความสามัคคี การให้อภัยกัน รวมไปถึงการเลิกแล้วต่อกัน จะเป็นสังคมที่อยู่กันอย่างสมานฉันท์ ทุกคนจะต้องร่วมมือร่วมใจกันต้องยอมรับและรับฟังความคิดเห็นที่แตกต่างกันโดยไม่ยึดติดและถือคติ^{๑๘}

สรุปได้ว่า ความหมายของความสมานฉันท์ คือ ความเห็นพ้อง พึงพอใจร่วมกัน มีความเสมอภาคเท่าเทียมกัน มีความยินดี ยอมรับความคิดเห็น ไว้วางใจกัน ให้เกียรติซึ่งกันและกัน แบ่งปันทรัพยากรเท่าเทียมกัน อยู่ร่วมกันอย่างสันติ ด้วยความรักและเมตตาแก่กัน

^{๑๖} เกษม ศิริสัมพันธ์, โลกกว้าง-ทางแคบ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.manager.co.th/Daily/ViewNews.aspx?NewsID=9480000150464> [๑๕ กรกฎาคม ๒๕๖๐].

^{๑๗} อังคณา บุญสิทธิ, การจัดการความขัดแย้งในวิถีทางความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์, วารสารดุสิต, เล่มที่ ๓ ปีที่ ๕๔ (กันยายน-ธันวาคม, ๒๕๕๐): ๒๑๑-๒๑๒.

^{๑๘} พวงพยอม คำมุง, บทความพิเศษ: การสร้างความสมานฉันท์, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: http://pr.prd.go.th/nan/ewt_news.php?nid=2078&filename=ov [๑๕ กรกฎาคม ๒๕๖๐].

หลีกเลี่ยงการใช้ความรุนแรงในการแก้ปัญหา หรือในการกระทำการใดๆของกลุ่มหรือองค์กร โดยยึดหลักอหิงสา มีความอดทนอดกลั้น เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

๒.๒) แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความสมานฉันท์ ความสมานฉันท์ เป็นกระบวนการหนึ่งที่สำคัญ มีวัตถุประสงค์เพื่อเสนอแนวทางสันติวิธีในการจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นหลังความรุนแรงอย่างรอบด้านให้เป็นระบบมากขึ้น ได้มีการระดมความคิด รวบรวม และจัดตั้งหัวหน้ากลุ่มหรือคณะกรรมการ เพื่อดำเนินงานแก้ปัญหาความรุนแรงทั้งในเชิงโครงสร้างและเชิงวัฒนธรรมให้เกิดประสิทธิภาพ ผู้วิจัยได้ประมวลผลจากเอกสาร ปรากฏว่า มีผู้ให้แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความสมานฉันท์ ไว้ดังนี้

จากบทความพิเศษกล่าวถึงแนวทางสมานฉันท์ ในสังคมไทยว่า ให้เน้นที่ความเห็นพ้องในระดับชุมชน ไม่ใช่ทางเลือกของปัจเจก คนที่เข้ามาอำนวยความสะดวกเป็น “คนใน” ที่เกี่ยวข้องกับคู่กรณีและเป็นที่ยอมรับของชุมชน ผู้นำชุมชนเป็นผู้ให้ความชอบธรรมกับข้อตกลง คำขอโทษ การชดเชย การให้อภัยและการสมานฉันท์ ให้ครอบครัวและชุมชนมีส่วนร่วมหาข้อยุติ ไม่ได้อาศัยระบบกฎหมายเป็นหลัก เป้าหมายของการหาข้อยุติ คือ พื้นฟูความปรองดอง ศักดิ์ศรี และชื่อเสียงของผู้เกี่ยวข้อง ไม่แยกบุคคลออกจากตัวปัญหา^{๑๙}

ในการสืบค้นเพิ่มเติมจากวารสารกล่าวถึง แนวทางการเสริมสร้างความสมานฉันท์ในสังคม ควรมีการกำหนดวิสัยทัศน์ ปรัชญา นโยบาย กลยุทธ์ขององค์การ ที่สะท้อนให้เห็นถึงความเข้าใจ การเห็นคุณค่า ความงดงามในความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรม การสะท้อนให้เห็นถึงการใช้สันติวิธี และสร้างความสมานฉันท์ในกระบวนการทำงาน เพื่อสร้างให้เกิดความสมานฉันท์ระหว่างผู้ปฏิบัติงานด้วยกัน เช่น การใช้การบริหารและการจัดการแบบมีส่วนร่วมที่มุ่งให้เกิดการเข้าใจ การเรียนรู้และการพัฒนางานร่วมกัน การจัดให้มีการสื่อสารภายในหน่วยงานที่ชัดเจน ทัวถึงและทันเหตุการณ์ รับรู้ข้อมูลข่าวสารต่างๆ อย่างทั่วถึง เท่าเทียม การจัดการกับความขัดแย้งที่เกิดขึ้นอย่างสร้างสรรค์ มุ่งให้เกิดการปรองดองและการพัฒนางาน การส่งเสริมให้มีพฤติกรรมแสดงออกที่เหมาะสม เป็นต้น^{๒๐}

มีผู้ให้ความคิดกล่าวถึงสมานฉันท์ว่า โรงงานสมานฉันท์เติบโตขึ้นมาท่ามกลางจุดตัดการทำงานร่วมกันระหว่างอำนาจรัฐและเสรีนิยมใหม่ โดยผ่านการปกครองตนเอง ที่โรงงานสมานฉันท์มีคนงานเป็นเจ้าของโรงงาน ไม่มีเจ้าของนายทุนคอยมาปกครองกดขี่คนงาน ดังนั้นแล้ว

^{๑๙} ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, “อาวุธมีชีวิต : แนวคิดเชิงวิพากษ์ว่าด้วยความรุนแรง”, ไฟาเดียวกัน, (พฤษภาคม ๒๕๕๖).

^{๒๐} กรุณา แดงสุวรรณ, “การเสริมสร้างความสมานฉันท์ในสังคม: บทบาทของพยาบาลวิชาชีพในจังหวัดชายแดนภาคใต้”, วารสารมหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-เมษายน ๒๕๕๓): ๑๘.

กลุ่มคนงานโรงงานสมานฉันท์จึงต้องสร้างการปกครองตนเอง โดยใช้แนวหลักการมีส่วนร่วมในการบริหารปกครอง จึงทำให้การปกครองตนเองฝังเข้าไปอยู่ในเนื้อตัวของคนงานแต่ละคน ไม่จำเป็นต้องมีผู้ทำหน้าที่ดูแลกฎแยกต่างหาก แต่สามารถเป็นผู้ควบคุมกฎในหัวสมองของตนเอง ขณะเดียวกันก็คอยสอดส่องดูแลคนอื่นไปพร้อมๆ กัน ที่โรงงานสมานฉันท์ยังมีการหมุนเวียนตำแหน่งการทำงานฝ่ายต่างๆ ให้คนงานแต่ละคนสามารถเรียนรู้ทักษะการทำงานของฝ่ายอื่นๆ เช่น งานในฝ่ายบริหาร การตลาด การเงิน งานบุคคล จึงเป็นกระบวนการสร้างความเชี่ยวชาญให้กับคนงานแต่ละคน สามารถฝึกฝนทักษะความรู้อื่นๆ ได้ และในทางปฏิบัติจะมีคนงานบางคนที่ได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่ซ้ำๆ จนสามารถยกระดับให้ตนเองเป็นผู้เชี่ยวชาญเหนือผู้อื่นได้ด้วย^{๒๑}

จากวารสารสันติศึกษาปริทรรศน์กล่าวว่า การสร้างความปรองดองสมานฉันท์เพื่อแก้ไขปัญหาความขัดแย้งทางสังคมดังกล่าวได้ ทุกฝ่ายจะต้องพยายามฟื้นฟูสถาบันระบอบนิติรัฐและหลักนิติธรรมให้ฟื้นกลับคืนขึ้นมาใหม่ พร้อมกับระบอบประชาธิปไตย และการพิทักษ์สิทธิมนุษยชน เพื่อให้หลักนิติธรรมได้พิทักษ์คุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนที่ขัดแย้งกัน โดยการปลุกปั่นของนักการเมืองและพรรคการเมืองทุกพรรคที่ทุจริตร่วมกับข้าราชการและนักธุรกิจการเมืองหนทางเดียวที่เหลืออยู่ คือ นวัตกรรมการสถาปนากลไกสร้างความปรองดองสมานฉันท์โดยแนวทางพุทธวิธีในสังคมไทยบนพื้นฐานของหลักนิติธรรมกับหลักราชธรรมที่บูรณาการร่วมกัน เข้ากับหลักความซื่อตรงเที่ยงธรรมแห่งทศพิธราชธรรมในการปกครองประเทศให้กลับคืนสู่การสร้างสังคมธรรมาธิปไตยต่อไปในอนาคต^{๒๒}

ได้มีนักวิชาการอีกท่านได้เสนอแนวคิดเรื่อง การเมืองสมานฉันท์คือประชาธิปไตยของชุมชน การเมืองสมานฉันท์เป็นประชาธิปไตยมากกว่าการเลือกตั้ง และการเมืองสมานฉันท์คือประชาธิปไตยของชุมชน เมื่อชุมชนเข้มแข็งเป็นประชาธิปไตยจะช่วยด้านทานทุกสิ่งทุกอย่าง จะช่วยแก้ปัญหาทุกชนิด เราต้องมีชุมชนเข้มแข็งเต็มพื้นที่ที่จะช่วยสร้างประชาธิปไตยหรือการเมืองสมานฉันท์ให้เกิดขึ้น จะลดการเมืองแบบขัดแย้งรุนแรงลง ถ้าเราสามารถตั้งพื้นที่ทั้งหมดด้วยการเมืองสมานฉันท์เราได้เห็นว่า ชุมชนไม่ต้องอาศัยการเลือกตั้งแต่อาศัยการรวมตัวร่วมคิดร่วมทำ ทุกคนมีบทบาทจริงๆและมีบทบาททุกวัน มีบทบาทตลอดปี รวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมมีบทบาท มาถึงตรงนี้อาจถามว่า เพราะชุมชนมีขนาดเล็ก ดังนั้นการทำให้คนทุกคนเข้ามามีส่วนร่วมจึงทำได้ง่าย ในเมืองใหญ่ มีคนจำนวนมากและต่างคนต่างอยู่ จะทำอย่างไรจึงจะสร้างการเมือง

^{๒๑} ชัยวัฒน์ ไขยจรรูณนิช, “การปกครองตนเองของคนงานโรงงานสมานฉันท์ภายใต้เสรีนิยมใหม่”, วารสารสังคมวิทยามานุษยวิทยา ปีที่ ๓๑ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๕๕): ๒๒๗.

^{๒๒} สุรพล ศรีวิทยา, “หลักนิติธรรมกับการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ โดยแนวทางพุทธวิธีในสังคมไทย” วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๕๓): ๒๘.

สมานฉันท์ขึ้นในเมืองได้ให้มากที่สุดคำตอบ ก็คือ การสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ต้องตระหนักร่วมกันว่าเป็นเรื่องใหญ่และต้องทำให้เกิดขึ้นในทุกพื้นที่ ในทุกเรื่องและในทุกองค์กร ต้องพยายามให้เกิดขึ้น พยายามสร้างความเป็นชุมชนให้เต็มเมือง พัฒนาองค์กรชุมชนถูกตั้งขึ้นมาก็เพื่อมาทำหน้าที่นี้โดยตรง นั่นคือ เพื่อสร้างความเป็นชุมชนให้เต็มพื้นที่ทั้งสังคมเมืองและสังคมชนบท^{๒๓}

สรุปจากการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความสมานฉันท์ของหลายท่านที่ทำงานในหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน มีใจความสำคัญได้ดังนี้ คือ ควรมีกระบวนการเสวนาร่วมกันจากตัวแทนของทุกภาคส่วน โดยการปรับแนวคิด ทศนคติ และเสนอความคิดเห็นใหม่ๆ เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น ภายใต้ความชอบธรรมในชุมชน ไม่ใช่อำนาจเบ็ดเสร็จของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งตัดสินแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น

๓) แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการป่าชุมชน

๓.๑) ความหมายของการจัดการป่าชุมชน มีความแตกต่างและหลากหลายมาก ผู้วิจัยได้ค้นคว้าศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องทั้งจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน และเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อประกอบการประมวลและวิเคราะห์ผล ไว้หลายท่าน ดังนี้

นักวิจัยท่านหนึ่งได้ให้ความหมายของการจัดการป่าชุมชนไว้ว่า หมายถึง เป็นระบบการจัดการป่าของชุมชน โดยอาศัยจารีต ประเพณี ความเชื่อดั้งเดิม หรือกฎเกณฑ์ของสังคมที่สมาชิกในชุมชน ตั้งขึ้นมาเป็นเครื่องมือในการจัดการทรัพยากรดิน-น้ำ-ป่าของชุมชน โดยที่สมาชิกในชุมชนยังสามารถใช้ประโยชน์และดูแลรักษาทรัพยากรอย่างยั่งยืนไปพร้อมๆ กัน^{๒๔}

สอดคล้องกับงานเขียนของสถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนาว่า ป่าชุมชนเป็น ขบวนการทางสังคม หรือการรวมตัวกันขององค์กรประชาชนในระดับชุมชน หรือระดับเครือข่าย ภายในระบบนิเวศแห่งหนึ่ง เพื่อทำการใช้ประโยชน์และจัดการทรัพยากร ดิน น้ำ ป่า ซึ่งถือเป็นทรัพย์สินส่วนรวมของท้องถิ่นอย่างยั่งยืนและเป็นธรรม บนฐานของระบบคิด ภูมิปัญญา อุดมการณ์ และสิทธิชุมชน ซึ่งเน้นหลักการทางศีลธรรมและความมั่นคงในการยังชีพของชุมชนเป็นสำคัญ^{๒๕}

ในส่วนของนิยามความหมายของคำว่า “ป่าชุมชน” ทั้งจากนักวิชาการหลายฝ่ายหลายฝ่าย รวมไปถึง “กรมป่าไม้” ด้วยเช่นกัน เป็นที่น่าสังเกตว่าการให้คำจำกัดความ คำว่า “ป่าชุมชน” ได้กลายเป็นเสมือนสมรภูมิการต่อสู้กันทางความคิดระหว่างแนวคิด ที่สนับสนุน ส่งเสริม

^{๒๓} ประเวศ วะสี, การเมืองสมานฉันท์ สร้างสรรค์ความเข้มแข็งท้องถิ่น, วารสารสถาบันวัฒนธรรมและศิลปะ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ปีที่ ๑๒ ฉบับที่ ๒ (มกราคม - มิถุนายน ๒๕๕๔): ๑๔.

^{๒๔} สมศักดิ์ สุขวงศ์, ป่าชุมชนของนครนายก, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทสยามทองกิจ จำกัด, ๒๕๔๗), หน้า ๒๖.

^{๒๕} เสน่ห์ จามริก และคณะ, ป่าชุมชนในประเทศไทย : แนวทางการพัฒนาเล่ม ๑ ป่าฝนเขตร้อนกับภาพรวมของป่าชุมชนในประเทศไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, ๒๕๓๖).

ให้ชุมชนมีสิทธิและอำนาจในการจัดการป่า กับแนวคิดที่ยังคงให้รัฐเป็นผู้จัดการป่าอยู่เช่นเดิม ชุมชนเป็นเพียงผู้หนุนช่วย การช่วงชิงนิยามคำว่า “ป่าชุมชน” ของแต่ละฝ่าย จึงเป็นการช่วงชิงการนำเสนอแนวการดำเนินการจัดการป่าชุมชนตามฐานแนวคิด และความเชื่อของตนเองเป็นสำคัญ ที่ผ่านมาผู้ที่เป็ฝ่ายได้เปรียบในการนิยามความหมายป่าชุมชนมักจะเป็นฝ่ายรัฐ เพราะสามารถเข้าถึงสื่อได้^{๒๖}

จากการสืบค้นเพิ่มเติมของป่าชุมชน (Community Forest) เป็นวิธปฏิบัติและเป็นการปรับตัวของการจัดการทรัพยากรภายในชุมชน ในการลดปัญหาความยากจนและความเหลื่อมล้ำทางสังคมของคนในชุมชน จากการถูกแย่งชิงทรัพยากรเพื่อการพัฒนาประเทศ และเป็นแนวทางหนึ่งในการรักษาพื้นที่ป่าและความสมบูรณ์ของนิเวศป่าไม้ เพื่อให้ระบบนิเวศคงความสมดุลเนื่องจากป่าชุมชนเป็นกลไกที่สำคัญที่เป็นช่องทางให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ จัดการฟื้นฟูให้ป่ามีความสมบูรณ์เพิ่มขึ้น และมีการใช้ทรัพยากรและผลผลิตจากป่าได้อย่างมีประสิทธิภาพเพื่อความมั่นคงแห่งชีวิตของคนในชุมชน ดังนั้นเมื่อคนในชุมชนมีความเป็นอยู่ดีขึ้นจึงไม่ต้องอพยพย้ายถิ่นฐาน และที่สำคัญยิ่งคือเพิ่มความสามารถให้กับมนุษยชาติ ได้เรียนรู้การอยู่อย่างสมดุลกับธรรมชาติและดำรงชีพออยู่ได้อย่างมีความสุข การให้คำจำกัดความป่าชุมชนที่ไม่เหมือนกัน นำไปสู่การกำหนดรายละเอียดในตัวกฎหมายที่ไม่เหมือนกันเลย เช่น ในหมวดที่ว่าด้วยเรื่อง “สัดส่วนและที่มาของคณะกรรมการป่าชุมชน” ขณะที่กฎหมายป่าชุมชนฉบับประชาชน คณะกรรมการจะมีสัดส่วนระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐ และประชาชนหลายฝ่าย เพื่อตรวจสอบถ่วงดุลกัน แต่ฉบับรัฐบาลองค์ประกอบของคณะกรรมการกลับ ไม่มีส่วนประกอบจากประชาชนในท้องถิ่น เป็นต้น^{๒๗}

กล่าวว่า ป่าชุมชนเปรียบเสมือนเป็นซูเปอร์มาร์เก็ตตามธรรมชาติที่ชาวบ้านสามารถเข้าไปเลือกใช้ทุกสิ่งทุกอย่างได้จากที่นั่น ทั้งยารักษาโรค อาหาร และเป็นรีสอร์ท สำหรับการพักผ่อนของชุมชน แต่การใช้สอยนั้นต้องอยู่ในความพอดี พอประมาณจึงจะยั่งยืนไปถึงรุ่นลูกรุ่นหลาน ป่ามีความสัมพันธ์กับชุมชน ๘ ข้อ แบ่งเป็นด้านบวก ๔ ข้อ คือ สร้างแหล่งอาหาร สร้างแหล่งรายได้ สร้างสิ่งแวดล้อม และสร้างความสามัคคีของชุมชน ส่วนปัจจัยที่ลดที่เป็นประโยชน์อีก ๔ ปัจจัยคือ ลดค่าใช้จ่ายในการเดินทางและลดต้นทุนพลังงาน ลดความเสี่ยงภัยจากระบบตลาด ระบบทุนลดปัญหาสังคม เช่น การอพยพย้ายถิ่นฐาน และลดโลกร้อน^{๒๘}

^{๒๖} บานจิต สายรอกำและคณะ, **ป่าชุมชนน่าน, ป่าชุมชนภาคเหนือ เล่มที่ ๒** (เชียงใหม่: สำนักพิมพ์ธารเหนือ, ๒๕๔๔), หน้า ๑๒-๑๔.

^{๒๗} สมหญิง สุนทรวงษ์, **ป่าชุมชนกับสังคมไทย**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.recoftc.org/country/thailand/basic-page/ป่าชุมชนกับสังคมไทย> [๑๘ กรกฎาคม ๒๕๖๐].

^{๒๘} ธันวาท จิตต์สงวน, **“ป่าชุมชน” การมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อแก้ปัญหาสังคมในสถานการณ์ปัจจุบัน**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://prachatai.com/journal/2008/10/18679> [๑๘ กรกฎาคม ๒๕๖๐].

สืบค้นเพิ่มเติมในการให้ความหมายของการจัดการป่าชุมชนว่า เป็นการจัดการทรัพยากรธรรมชาติภายในชุมชน ในการช่วยลดปัญหาความยากจน และความเหลื่อมล้ำทางสังคมของคนในชุมชน และเป็นแนวทางหนึ่งในการรักษาพื้นที่ป่าและความสมบูรณ์ของนิเวศป่าไม้ เพื่อให้ระบบนิเวศคงความสมดุล^{๒๙} สอดคล้องกับนักวิชาการกล่าวไว้ว่า ป่าชุมชน หมายถึง พื้นที่ซึ่งชุมชนใช้ประโยชน์ร่วมกันภายใต้กติกาที่กำหนดไว้มีกฎระเบียบ มีการควบคุมดูแล และใช้ประโยชน์ให้เป็นไปตามความต้องการ บุคคลใดจะใช้ประโยชน์จากป่าเกินกติกา ต้องเป็นไปตามวิธีการที่ชุมชนกำหนด การจัดการป่าชุมชน อาจเกิดจากประเพณีปฏิบัติของท้องถิ่นหรือถูกกำหนดขึ้นใหม่ภายใต้แนวนโยบาย และการสนับสนุน การดำเนินงานจากหน่วยงานภายนอกชุมชน^{๓๐}

จากนิยตยสารสารคดีป่าชุมชนกล่าวว่า ป่าชุมชน คือ รูปแบบการใช้ที่ดิน ป่า ทรัพยากรต่างๆ จากป่า ที่ชาวบ้านตามชุมชนในชนบท ที่อยู่ในป่าหรือใกล้ป่าได้ใช้กันเป็นเวลานานแล้ว โดยมีระบบการจำแนกการใช้ที่ดิน ป่า ทรัพยากรต่างๆ มีอาณาเขตและกฎเกณฑ์การใช้เป็นที่รับรู้และยอมรับกันทั้งภายในชุมชนและชุมชนใกล้เคียง พร้อมทั้งมีองค์กรชาวบ้านรูปแบบหนึ่งรับผิดชอบด้านการจัดการอย่างเหมาะสม บนพื้นฐานของภูมิปัญญาชาวบ้าน อันเกิดจากการสะสมประสบการณ์แห่งการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม ทางกายภาพ ทางสังคมและวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่น โดยผ่านกระบวนการถ่ายทอดและสะสมภูมิปัญญานั้นมาหลายชั่วอายุคน รูปแบบและความสัมพันธ์ทางสังคมอันเกิดจากการใช้ทรัพยากรดังกล่าวนี้ ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการดำรงชีวิตที่ต้องอาศัยป่าหรือที่ดินรอบๆ ป่า เพื่อการเพาะปลูกและการอุปโภคบริโภค โดยอาศัยป่าเป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร เป็นแหล่งที่มาของอาหาร สมุนไพร วัสดุเพื่อการสร้างที่อยู่อาศัย เครื่องมือ การผลิตเชื้อเพลิง และประโยชน์ใช้สอยอื่นๆ ภายในชุมชน^{๓๑}

สรุปจากการสืบค้น “ความหมายของการจัดการป่าชุมชน” มีบทสรุปของความหมายแยกเป็น ๒ ประเด็นหลักอย่างชัดเจน คือ ความหมายการจัดการป่าชุมชนที่มีร่างพระราชบัญญัติฉบับ กรรมาธิการร่วมกัน มีกฎกติกาควบคุมและต้องขออนุญาตจากกรมป่าไม้ในการดำเนินการ และความหมายอีกด้านที่เป็นส่วนประชาชน การจัดการป่าชุมชนโดยชุมชน ให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมกับภาครัฐ กำหนดสิทธิและประโยชน์ที่ให้ความเป็นธรรมกับชุมชนอย่างชัดเจน

^{๒๙} กรมป่าไม้ สำนักงานจัดการป่าชุมชน”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://cmfonline.forest.go.th/Default.aspx> [๒๐ กรกฎาคม ๒๕๖๐].

^{๓๐} โกมล แพรกทอง, แนวความคิดป่าชุมชนในประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร: ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, ๒๕๓๕)

^{๓๑} ฉลาดชาย รมิตานนท์, “ป่าชุมชน สันติสุขระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ”, นิยตยสารสารคดี, ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๗๘ (สิงหาคม ๒๕๓๔).

๓.๒) แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการป่าชุมชน ผู้วิจัยได้ทำการศึกษา

จากแนวคิดการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการทรัพยากรป่าไม้ และเรื่องของการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมในด้านต่างๆ เช่น แนวคิดป่า ๓ อย่าง เป็นแนวคิดของการผสมผสานความต้องการในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ ควบคู่ไปกับความต้องการด้านเศรษฐกิจและสังคม กล่าวคือ เพื่อป้องกันมิให้เกษตรกรเข้าบุกรุกทำลายป่าไม้ เพื่อนำมาใช้ประโยชน์ส่วนตน ในการดำเนินการปลูกป่า ๓ อย่าง เพื่อประโยชน์ ๔ อย่าง คือ ป่าที่ปลูกสำหรับไม้ใช้สอย ป่าสำหรับเป็นไม้ผล และป่าสำหรับเป็นเชื้อเพลิง ป่าหรือสวนป่าเหล่านี้ นอกจากเป็นการกักเก็บ และอำนวยประโยชน์ ๓ อย่างนั้นแล้ว ป่าไม้นี้ไม่ว่าจะเป็นชนิดใดก็จะอำนวยประโยชน์ในการอนุรักษ์ดินและน้ำ และคงความชุ่มชื้นเอาไว้ อันเป็นการอำนวยประโยชน์ อย่างที่ ๔ ซึ่งเป็นผลพลอยได้

ได้มีผู้ให้แนวความคิดเรื่องการอนุรักษ์และการพัฒนาป่าว่า อย่างไรก็ตามการอนุรักษ์ทรัพยากรอย่างใดอย่างหนึ่ง มิได้หมายถึงการเก็บรักษาโดยไม่นำมาใช้ประโยชน์ แต่เป็นการใช้อย่างถูกต้อง โดยวิธีที่จะใช้ทรัพยากรที่เหลืออยู่ดังกล่าว สามารถอำนวยประโยชน์ไม่เฉพาะทางใดทางหนึ่ง แต่สามารถอำนวยประโยชน์ให้ในทุก ๆ ด้าน และยังคงมีเหลืออยู่มากพอที่จะเป็นทุนให้เกิดการพอกพูนขึ้นมาใช้ประโยชน์ได้อีกและยังยืนต่อไปในอนาคต ดังนั้น ผลที่จะเกิดขึ้นจากการอนุรักษ์มิได้เป็นประโยชน์เฉพาะคนที่อยู่ในปัจจุบันเท่านั้น แต่ยังสามารถอำนวยประโยชน์ต่อไปชั่วลูกชั่วหลานต่างหาก ในความคิดของ สืบ นาคะเสถียร แนวทางหนึ่งที่จะช่วยแก้ปัญหาการทำลายป่าได้ คือการสร้างแนวป่ากันชนขึ้นมา ให้ชาวบ้านอพยพออกนอกแนวกันชน และพัฒนาแนวกันชนให้เป็นป่าชุมชน ที่ชาวบ้านสามารถเข้าไปใช้ประโยชน์ได้ แต่ปรากฏว่า ไม่ได้รับความสนใจ และความร่วมมือจากเจ้าหน้าที่แต่อย่างใด^{๓๒}

ได้มีผู้กล่าวถึงการจัดการป่าชุมชนไว้ว่า ที่ผ่านมารายพยายามหาทางออก เราพยายามรวมกลุ่มคนเมื่อนาน จากกลุ่มเล็กๆ มีพระสงฆ์ องค์กรพัฒนาเอกชน ข้าราชการ ผู้นำชุมชน รวมตัวกันตั้งชื่อว่ากลุ่มฮักเมื่อนาน ตั้งแต่ปี ๒๕๓๐ ออกรณรงค์ ชักชวน ชักจูง ปลูกฝัง ใครที่อยู่ใกล้ป่าให้ดูแลป่า ใครอยู่ใกล้น้ำให้ดูแลรักษาน้ำ พระสงฆ์เอากิจกรรมทางศาสนาพิธีกรรมเข้าไปเสริม มีพิธีกรรมการบวชป่า ตั้งกองทุนดูแลป่า ถวายทานผ้าป่าต้นไม้ สืบชะตาแม่น้ำ ถวายทานผ้าป่าพันธุ์ปลาและอนุรักษ์แม่น้ำ ถ้าทุกเครือข่ายป่าชุมชนมารวมตัวกัน ผลักดัน พ.ร.บ.ป่าชุมชน ให้ชุมชนดูแล เพราะในเมื่อรวมตัวกันเป็นเครือข่ายป่าชุมชนระดับจังหวัด มีพี่เลี้ยงมาดูแล มีงบประมาณ

^{๓๒} สืบ นาคะเสถียร, ตะโกนร้องจากพงไพร, รวมผลงานและความคิดของ สืบ นาคะเสถียร, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร, สำนักพิมพ์อมรินทร์, ๒๕๕๘).

บริหาร เครือข่ายไหนที่เข้มแข็งไปเป็นพี่เลี้ยงเครือข่ายที่อ่อนแอ ช่วยกันสนับสนุนส่งเสริม เพื่อคงสภาพทรัพยากรธรรมชาติที่ยั่งยืนและเป็นรูปธรรมมากที่สุด^{๓๓}

สอดคล้องกับคำกล่าวที่ว่า แนวคิดการอนุรักษ์ป่าในมุมมองของพระพุทธศาสนานั้นสามารถประยุกต์ อยู่บนพื้นฐานของกฎธรรมชาติดี สามารถกำหนดแนวทางในการจัดการสิ่งแวดล้อม โดยมีความตระหนักในเรื่องของความเปลี่ยนแปลงซึ่งต้องเข้าใจการเปลี่ยนแปลงเพื่อการยุติปัญหาในการจัดการสิ่งแวดล้อม และแนวคิดในการจัดการสิ่งแวดล้อมตามหลักของความเป็นจริง ทำให้มนุษย์มีทัศนคติที่ถูกต้องว่าทุกอย่างมีความเกี่ยวข้องต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน^{๓๔}

นักวิชาการท่านหนึ่งได้กล่าวไว้ว่า ป่าชุมชนเป็นส่วนหนึ่งของระบบนิเวศท้องถิ่น ที่ตอบสนองต่อการดำเนินชีวิต ความอยู่รอดของสังคม และเศรษฐกิจชุมชน ป่าชุมชนมี ๒ ลักษณะคือ ป่าชุมชนในพื้นที่การตั้งถิ่นฐานดั้งเดิม ซึ่งชุมชนได้จัดการอย่างมีประสิทธิภาพและดำเนินการไปด้วยดี และป่าชุมชนในพื้นที่การตั้งถิ่นฐานใหม่ ซึ่งชุมชนยังขาดประสบการณ์การจัดการทรัพยากรที่มีประสิทธิภาพเพียงพอ และเผชิญกับปัญหาความยากจน การวางแผนการจัดการต้องควบคู่ไปกับการแก้ปัญหาการจัดการทรัพยากร เช่น ปัญหาที่ดิน ต้องมีการกระจายอำนาจให้ชุมชนจัดการ และอยู่ภายใต้กรอบกฎหมายใหม่ เพื่อหลีกเลี่ยงข้อจำกัดและอุปสรรคจากกฎหมายเดิม^{๓๕}

การสืบค้นเพิ่มเติมมีผู้กล่าวว่า สำหรับผมแล้วแรงบันดาลใจ คือ ป่าและความหลากหลายทางชีวภาพ ป่าคือบ้านสำหรับต้นไม้ใบหญ้าและสัตว์ป่า พวกเขาจะอยู่ไม่ได้หากไม่มีบ้าน สัตว์ป่าดำรงชีวิตมานานับร้อยๆ ปี และมีผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อมกับชีวิตมนุษย์ ป่าเป็นแหล่งกำเนิดของพืชผักที่เราใช้ในการผลิตยาและยังเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ ทำให้เราสามารถเดินเล่นสูดอากาศที่เย็นสบายไปพร้อมกับฟังเสียงร้องเพลงของนก ป่า คืออนาคตของทุกคน การอนุรักษ์ป่าในวันนี้จะมีผลคนรุ่นหลัง ต้นไม้ล้วนใช้เวลาในการเติบโต บางพันธุ์อาจใช้เวลาชั่วชีวิตคน เพื่อที่จะโตเต็มที่และป่าที่เสื่อมโทรมอาจใช้เวลาหลายสิบปีกว่าที่จะกลับมาสมบูรณ์ได้อีก^{๓๖}

^{๓๓} พระครูพิทักษ์นันทคุณ, เสวนารักษ์ป่านาน (ตอน ๒), [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://thaipublica.org/2014/03/rakpanan-2-1/> [๒๐ กรกฎาคม ๒๕๖๐].

^{๓๔} พระครูพิพิธธรรม, ดร., “แนวทางการอนุรักษ์ป่าตามหลักคำสอน พุทธศาสนาเถรวาท : กรณีมูลนิธิเชียงใหม่”, วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๒, (๒๕๕๘): ๓๖.

^{๓๕} วีรวัฒน์ อธิประสาธน์ และคณะ, การเมืองป่าไม้ไทยยุคหลังสัมปทาน, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิฟื้นฟูชีวิตและธรรมชาติ, ๒๕๔๘), หน้า ๑๕๙.

^{๓๖} ธิบ็อต เลเด็ค (Thibault Ledecq), WWF Global, ความเข้าใจจากนักอนุรักษ์ป่าไม้คนสำคัญ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://wwf.panda.org/?274875/ForestConservationist> [๒๒ กรกฎาคม ๒๕๖๐].

สรุปจากแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการป่าชุมชนค้นพบว่า ป่าชุมชนได้มีการดำเนินการอยู่ในประเทศไทยมาเป็นเวลานานแล้ว ตามสภาพการพึ่งพิงป่าที่มีต่อแหล่งป่าไม้ที่อยู่ใกล้เคียงหมู่บ้าน ซึ่งมีรูปแบบการใช้ประโยชน์จากป่าแตกต่างกันออกไปตามสภาพภูมิประเทศ นิเวศวิทยา เศรษฐกิจ และสังคม การที่ผู้นำชุมชนได้ตระหนักและเห็นคุณค่าของการอยู่ร่วมกันของชุมชน คนในชุมชนมีโอกาสดแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และพยายามหาทางในการอนุรักษ์ป่าชุมชนร่วมกัน จนทำให้มีการขยายเครือข่ายการรักษาป่าไปยังลุ่มน้ำอื่นๆ มีการขยายและเพิ่มพื้นที่สีเขียวออกไป ป่าจำนวนมหาศาลฟื้นขึ้นมาใหม่และคนในชุมชนต่างก็มีการแบ่งบทบาทหน้าที่และการทำงานจนดำเนินการต่อไปได้ หน่วยงานภาครัฐเองจะต้องยอมรับในเรื่องสิทธิและอำนาจของชุมชน ซึ่งเป็นหลักประกันให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการป่าได้อย่างแท้จริง

๔) หลักสารณียธรรม ๖

ผู้วิจัยได้นำเสนอหลักสารณียธรรม ๖ อันเป็นธรรมที่สอดคล้องกับการนำไปประยุกต์ใช้ ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้เหมาะสมตามจารีตประเพณีของชุมชนนั้นๆ และได้ค้นคว้าศึกษาหลักพุทธธรรมจากพระไตรปิฎกและเอกสารที่เกี่ยวข้อง ทั้งนิยามความหมายและหัวใจของหลักธรรมพอสังเขป ดังนี้

พจนานุกรมพุทธศาสตร์ได้กล่าวถึงสารณียธรรม ไว้ว่า สารณียธรรม ๖ ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความให้ระลึกถึง, ธรรมเป็นเหตุที่ระลึกถึงกัน, หลักการอยู่ร่วมกัน ๖ ประการ ดังนี้

(๑) เมตตาทายกรรม (ตั้งเมตตาทายกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ ช่วยเหลือกิจธุระของผู้ร่วมคณะด้วยความเต็มใจ แสดงกิริยาอาการสุภาพ เคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง)

(๒) เมตตาวจีกรรม (ตั้งเมตตาวจีกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือช่วยบอกแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์ สั่งสอน แนะนำตักเตือนด้วยความหวังดี กล่าววาจาสุภาพ แสดงความเคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง)

(๓) เมตตามโนกรรม (ตั้งเมตตามโนกรรม ในเพื่อนพรหมจรรย์ ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือตั้งจิตปรารถนาดี คิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กัน มองกันในแง่ดี มีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใส)

(๔) สาธารณโภคี (ได้ของสิ่งใดมาก็แบ่งปันกัน คือ เมื่อได้สิ่งใดมาโดยชอบธรรม แม้เป็นของเล็กน้อย ก็ไม่หวงไว้ผู้เดียว นำมาแบ่งปันเฉลี่ยแจกจ่าย ให้ได้มีส่วนร่วมใช้สอยบริโภคทั่วกัน) ข้อนี้ ใช้อุปปฏิภาตโภคี ก็ได้

(๕) สีลสามัญญตา (มีศีลบริสุทธิ์เสมอกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ มีความประพฤติสุจริตดีงาม ถูกต้องตามระเบียบวินัย ไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจของหมู่คณะ)

(๖) ทัศนวิสัย (มีทัศนวิสัยที่งามเสมอกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลายทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ มีความเห็นชอบร่วมกัน ในข้อที่เป็นหลักการสำคัญที่จะนำไปสู่ความหลุดพ้นสิ้นทุกข์ หรือขจัด)

ธรรม ๖ ประการนี้ มีคุณคือ เป็น สารณียะ (ทำให้เป็นที่ระลึกถึง) เป็นปิยกรณ (ทำให้เป็นที่รัก) เป็นครุกรณ (ทำให้เป็นที่เคารพ) เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์ (ความกลมกลืนเข้าหากัน) เพื่อความไม่วิวาท เพื่อความสามัคคี และ เอกภาพ (ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน)^{๓๗}

จากการสืบค้นเพิ่มเติมจากวารสารมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้ให้ความหมายของสารณียธรรม ๖ ไว้ว่า คือ ธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งความให้ระลึกถึง ธรรมเป็นเหตุที่ระลึกถึงกัน หลักการอยู่ร่วมกัน ได้แก่

- (๑) เมตตาทายกรรม แสดงกิริยาอาการสุภาพ
- (๒) เมตตาวจีกรรม การสั่งสอน แนะนำตักเตือนด้วยความหวังดี
- (๓) เมตตามโนกรรม มองกันในแง่ดี มีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใส
- (๔) สาธารณโภคี ได้ของสิ่งใดก็แบ่งปันกัน
- (๕) สีสสามัญญตา มีความประพฤติสุจริตดีงาม ถูกต้องตามระเบียบวินัย
- (๖) ทัศนวิสัย มีความเห็นชอบร่วมกัน

สารณียธรรม ๖ หากผู้ใดประพฤติปฏิบัติตาม จะสะท้อนให้เห็นถึง ซึ่งความรัก ความปรารถนาดีต่อกันทั้งทางกาย วาจาด้วยความจริงใจ มีความรู้ความเข้าใจ ในการแก้ปัญหาหรือ แก้ทุกข์อย่างถูกต้องเสมอ^{๓๘}

มีนักวิชาการได้กล่าวว่า สารณียธรรม ๖ หมายถึง ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน ถือว่าเป็นธรรมที่เป็นพลังในการสร้างความสามัคคี มีอยู่ ๖ ข้อ คือ

- (๑) เมตตาทายกรรม การกระทำทางกายที่ประกอบด้วยเมตตา เช่นการให้การอนุเคราะห์ช่วยเหลือและเอื้อเฟื้อต่อผู้อื่น ไม่รังแกทำร้ายผู้อื่น
- (๒) เมตตาวจีกรรม การมีวาจาที่ดี สุภาพอ่อนหวาน พูดมีเหตุผล ไม่พูดให้ร้ายผู้อื่น
- (๓) เมตตามโนกรรม ความคิดที่ประกอบด้วยเมตตาทั้งต่อหน้าและลับหลัง เป็นการคิดดีต่อกันไม่คิดอิจฉาริษยาหรือไม่คิดมุ่งร้ายพยาบาท

^{๓๗} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๒๗๓.

^{๓๘} ธนฐา แยมสรวล, การประยุกต์หลักสารณียธรรมเพื่อเสริมสร้างความปรองดองในการปฏิบัติงานวิชาชีพพยาบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, วารสารมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธปัญญาปริทรรศน์, ปีที่ ๑, ฉบับที่ ๑, (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๕๙): ๔๗-๕๖.

(๔) สาธารณโภคี การรู้จักแบ่งสิ่งของให้กันและกันตามโอกาสอันควร

(๕) สีสสามัญญตา ความรักใคร่สามัคคี รักษาชื่อเสียงอย่างเคร่งครัดเหมาะสมตามสถานะของตน มีความประพฤติสุจริตปฏิบัติตามกฎหมายของหมู่คณะ ไม่เอารัดเอาเปรียบผู้อื่น

(๖) ทิฏฐิสามัญญตา การมีความเห็นร่วมกัน ไม่เห็นแก่ตัว รู้จักเคารพและรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นร่วมมือร่วมใจในการสร้างสรรค์สังคมให้เกิดความสงบ

ธรรม ๖ ประการ ที่ผู้ใดได้ประพฤติดังนี้จะเกิดความสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เกื้อกูลกันไม่ทะเลาะวิวาทกัน อันจะเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดความรักความสามัคคีกันตลอดไป^{๓๙}

มีนักวิชาการได้กล่าวไว้ในหนังสือปรัชญา ๒๐๑ พุทธศาสตร์ว่า สารณียธรรม แปลว่า ธรรมเป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน หมายถึง คุณธรรมที่ทำให้คนเราไม่เห็นแก่ตัว เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่ผู้อื่น เข้าใจคนอื่นมากขึ้น สารณียธรรม มี ๖ ประการคือ

(๑) เมตตากรรมกรรรม ทำต่อกันด้วยเมตตา ทำสิ่งใดก็ทำด้วยความปรารถนาดีต่อกัน

(๒) เมตตาวจีกรรม พูดกันด้วยเมตตา จะพูดอะไรก็พูดด้วยความปรารถนาดีต่อกัน

(๓) เมตตามโนกรรม คิดต่อกันด้วยเมตตา จะคิดอะไรก็คิดด้วยความปรารถนาดีต่อกัน

(๔) สาธารณโภคี คือ แบ่งปันสิ่งที่ได้มาโดยชอบธรรม แบ่งปันลาภที่ร่วมกันหา ร่วมกันทำโดยยุติธรรม แม้สิ่งของที่ได้มาจะน้อย แต่ก็แจกจ่ายให้ได้มีส่วนร่วมใช้สอยบริโภคทั่วถึงกัน

(๕) สีสสามัญญตา คือ มีความประพฤติเสมอภาคกัน ประพฤติสุจริตดีงาม มีระเบียบวินัยเป็นแบบเดียวกัน ไม่ประพฤติให้เป็นที่ยังเกียจ หรือเสื่อมเสียแก่หมู่คณะ

(๖) ทิฏฐิสามัญญตา คือ มีความเสมอภาคกันทางความคิด ปรับปรุงความคิดความเห็นให้มีเหตุผลถูกต้องเหมือนกัน นั่นคือ การเคารพเหตุผล ยึดหลักความดีงามเป็นอุดมคติอย่างเดียวกัน^{๔๐}

^{๓๙} จรัส พยัคฆราชศักดิ์ และคณะ, สารการเรียนรู้พื้นฐาน พระพุทธศาสนา, พิมพ์ครั้งที่ ๑. (กรุงเทพมหานคร: วัฒนาพานิช, ๒๕๔๘), หน้า ๕๗.

^{๔๐} ทองหล่อ วงษ์ธรรมมา, ปรัชญา ๒๐๑ พุทธศาสน์/พุทธศาสนา-การศึกษาและการสอน, พุทธปรัชญา (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๘).

๕) ข้อมูลพื้นฐานของอำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน

อำเภอทุ่งช้าง ในอดีตมีฐานะเป็นแขวง เรียกว่า “แขวงขุนน่าน” ผู้ครองแขวงชื่อ เจ้าพรหม ฒ น่าน ปกครองแขวงขุนน่านระหว่างปี พ.ศ. ๒๔๖๖ และต่อมาแขวงขุนน่านได้รับการยกฐานะเป็นอำเภอ มีชื่อว่า “อำเภอและ” โดยมีอาคารที่ว่าการอำเภอตั้งอยู่ ณ บ้านเพื่อยลู่ หมู่ที่ ๙ ตำบลและ ต่อมาได้ย้ายอาคารที่ว่าการอำเภอมาตั้งใหม่ ณ ที่ปัจจุบันเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๔ ซึ่งเป็นเขตบ้านทุ่งช้าง หมู่ที่ ๒ ตำบลทุ่งช้าง จึงได้เปลี่ยนชื่ออำเภอใหม่จาก อำเภอและ มาเป็น อำเภอทุ่งช้าง จนถึงปัจจุบันนี้ โดยมีนายอำเภอตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน จำนวน ๔๐ คน และปัจจุบันนายภูเบศ พุฒิรัตนพร ดำรงตำแหน่ง นายอำเภอทุ่งช้าง

ภูมิศาสตร์ อำเภอทุ่งช้าง ตั้งอยู่ทางเหนือสุดของจังหวัดน่าน บนทางหลวงหมายเลข ๑๐๘๐ ระยะทางห่างจากจังหวัดน่าน ๙๐ กิโลเมตร มีพื้นที่ทั้งหมด ๘๐๖.๗๓๑ ตารางกิโลเมตร หรือ ๕๐๔,๒๐๖.๘๗๕ ไร่ โดยมีอาณาเขต ดังนี้

ทิศเหนือ ติดกับ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

ทิศตะวันออก ติดกับ อำเภอเฉลิมพระเกียรติ, อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน

ทิศใต้ ติดกับ อำเภอเชียงกลาง จังหวัดน่าน

ทิศตะวันตก ติดกับ อำเภอสองแคว, สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

ลักษณะทั่วไปเป็นภูเขาสูงสลับซับซ้อน พื้นที่เป็นภูเขาถึงร้อยละ ๙๐ อากาศร้อนจัดในฤดูร้อน หนาวจัดในฤดูหนาว และฝนตกชุกในฤดูฝน

แม่น้ำและลำน้ำที่สำคัญไหลผ่าน คือ แม่น้ำน่าน ลำน้ำและ ลำน้ำเลียบ ลำน้ำงอบ ลำน้ำหลุ ลำน้ำแฉก ลำน้ำปอน

การปกครอง อำเภอทุ่งช้าง แบ่งการปกครองออกเป็น ๔ ตำบล ๔๐ หมู่บ้าน ดังนี้

(๑) ตำบลทุ่งช้าง ๗ หมู่บ้าน ประชากร ๕,๕๔๑ คน

(๒) ตำบลและ ๑๔ หมู่บ้าน ประชากร ๔,๖๙๖ คน

(๓) ตำบลงอบ ๑๑ หมู่บ้าน ประชากร ๕,๖๕๘ คน

(๔) ตำบลปอน ๘ หมู่บ้าน ประชากร ๒,๗๖๓ คน

รวมประชากรทั้งหมด ๑๘,๖๕๘ คน แบ่งเป็นชาย ๙,๔๔๘ คน หญิง ๙,๒๑๐ คน จำนวน ๖,๑๔๓ ครัวเรือน

ศาสนสถาน

(๑) วัด ๑๒ แห่ง สำนักสงฆ์ ๕ แห่ง พระภิกษุ ๒๖ รูป สามเณร ๕๙ รูป มีพุทธศาสนิกชน จำนวน ๑๔,๙๘๒ คน

(๒) โบสถ์คริสต์ ๒ แห่ง ตั้งที่บ้านน้ำสวด (ใหม่) หมู่ ๑๒ และบ้านน้ำสวด (เก่า) หมู่ ๘ ตำบลและ มีศาสนิกชน จำนวน ๔๕ คน

เศรษฐกิจ

ประชากรอำเภอทุ่งช้าง ร้อยละ ๘๐ ประกอบอาชีพเกษตรกรรม มีพื้นที่ทางการเกษตรทั้งหมด ๒๖,๓๒๖ ไร่ พืชเศรษฐกิจ คือ ข้าว ข้าวโพด ส้มสีทอง ลิ้นจี่ ฝ้าย กะหล่ำปลี มะม่วง เงาะ และบางส่วนเลี้ยงสัตว์ เช่น โค กระบือ แพะ สุกร เป็ด ไก่

การศึกษา

(๑) อำเภอทุ่งช้างมีระบบการศึกษาในโรงเรียนสังกัดสำนักงานการศึกษาขั้นพื้นฐานนาน เขตการศึกษา ๒ จำนวน ๑๔ แห่ง

(๒) มีศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียน ๑ แห่ง

(๓) โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญ ๑ แห่ง

(๔) ห้องสมุดประชาชน ๑ แห่ง

การรักษาความสงบ ด้วยสถานการณ์ในปัจจุบันได้เปลี่ยนไปมีความมั่นคงมากขึ้น จะเห็นได้จากความสัมพันธ์ระหว่างไทย-ลาว ที่ผ่านมา แต่อย่างไรก็ตาม เนื่องจากเป็นอำเภอชายแดน จึงมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคง ดังนี้ คือ กองกำลังผาเมือง กองร้อยทหารพรานที่ ๓๐๒๓ สถานีตำรวจภูธรอำเภอทุ่งช้าง สถานีตำรวจภูธรตำบลงอบ หมู่บ้านป้องกันตัวเองชายแดน จำนวน ๒ หมู่บ้าน หมู่บ้านอาสาพัฒนาและป้องกันตัวเอง จำนวน ๒๕ หมู่บ้าน

แหล่งท่องเที่ยวและแหล่งเรียนรู้อำเภอทุ่งช้าง

ด้านประวัติศาสตร์

(๑) อนุสรณ์วีรกรรม ตำรวจทหาร

(๒) พิพิธภัณฑ์ทหาร อำเภอทุ่งช้าง

(๓) พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน ตำบลทุ่งช้าง

(๔) พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน ตำบลและ

(๕) พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน ตำบลงอบ

(๖) พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน ตำบลปอน

(๗) พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน ชนเผ่าถิ่น

ด้านศิลปวัฒนธรรม ประเพณี

(๑) พระพุทธรูป ๗๐๐ ปี

(๒) พระธาตุภูเพียง

(๓) งานสืบสานประเพณีวัฒนธรรมไทยลื้อ

(๔) ประเพณีปีใหม่ม้ง

(๕) ประเพณีกินดอกดำ ดอกแดง

คำขวัญอำเภอทุ่งช้าง

พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ สัมผัสท้องนาเมืองงาม สว่างามพร้อมไพร่ฟ้า ลายน้ำไหลไหล
ยัดถือนิยาม พระพุทธรูปเจ็ดร้อยปี อนุสรณ์ทุ่งช้าง^{๔๑}

วิสัยทัศน์อำเภอทุ่งช้าง

ทุ่งช้างเมืองท่องเที่ยว	ป่าเขียวขจี
สุขภาพดีทั่วหน้า	ชาวประชามีความรู้
สู่ชุมชนเข้มแข็ง	แหล่งวัฒนธรรม
นำประชาธิปไตย	น้ำไหลไร้มลภาวะ
บริการสาธารณะประทับใจ	ยาเสพติดหมดไป
ปลอดภัยในทรัพย์สินและชีวิต	เศรษฐกิจพอเพียง
ร้อยเรียงสถาบันครอบครัว	ถ้วนทั่วคุณธรรมและน้ำใจ
เกษตรทันสมัยให้ผลผลิตดี	มีการค้าขายแดน ^{๔๒}

ข้อมูลพื้นฐาน บ้านทุ่งผึ่ง หมู่ที่ ๕ ตำบลทุ่งช้าง อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน

- เนื้อที่ทั้งหมด ๒๕๐ ไร่
- จำนวนประชากร ทั้งหมด ๖๓๐ คน เป็นชาย ๓๓๗ คน หญิง ๒๙๓ คน
- จำนวนบ้าน ๑๕๒ หลังคาเรือน^{๔๓}

๑.๖.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑) งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับผู้นำชุมชน

บทบาทของผู้นำชุมชนในการเสริมสร้างความสมานฉันท์ระหว่างภาครัฐกับประชาชน ในการจัดการพื้นที่ป่าชุมชน มีสาระสำคัญที่มุ่งเน้นให้ผู้นำชุมชน ร่วมแรงร่วมใจกับทั้งภาครัฐ และคนในชุมชน เพื่อพัฒนาหลักการและแนวทางในการจัดการป่าชุมชนเชิงสร้างสรรค์และยั่งยืน ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยที่กล่าวถึง ความเป็นผู้นำชุมชนไว้หลายท่าน ดังนี้

พิมพ์นาเรนทร์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของผู้นำท้องถิ่นในการจัดการความรู้เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน ของตลาดน้ำบางนาผึ้ง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ” ผลการวิจัยพบว่า ผู้นำท้องถิ่นต้องโน้มน้าวให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการ

^{๔๑} ที่ว่าการอำเภอทุ่งช้าง, “ข้อมูลพื้นฐานของอำเภอทุ่งช้าง”, (อัคราเนนา)

^{๔๒} ธนฤต ขาเหล็ก, วิสัยทัศน์อำเภอทุ่งช้าง, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://tumbonthungchangnfecom.blogspot.com/2015/02/blog-post.html> [๒๒ กรกฎาคม ๒๕๖๐].

^{๔๓} ศูนย์สารสนเทศชุมชน (ศสมช.) บ้านทุ่งผึ่ง หมู่ที่ ๕ ตำบลทุ่งช้าง อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน (อัคราเนนา)

พัฒนาตลาดน้ำบางน้ำผึ้ง เพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ รวมทั้งมีการจัดให้ชุมชนเข้าร่วมประชุมพูดคุยถึงปัญหาต่างๆ ที่มีผลกระทบต่อชุมชนนอกจากนี้ชุมชน ยังต้องอาศัยบทบาทของผู้นำท้องถิ่นในการหางบประมาณ มาพัฒนาการท่องเที่ยวของตลาดน้ำบางน้ำผึ้ง ควบคู่ไปกับการพัฒนาระบบบริหารจัดการของตลาด ซึ่งผู้นำท้องถิ่นได้ใช้วิธีการสอบถามภายในชุมชน กับผู้นำชุมชน และสมาชิกในชุมชน เพื่อที่จะได้รับทราบถึงปัญหาและหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน^{๔๔}

นักรบ เถียรอำ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับการจัดการความขัดแย้งชุมชนท้องถิ่น” ผลการวิจัยพบว่า สาเหตุของปัญหาความขัดแย้งของชุมชนในจังหวัดระยอง จันทบุรี และตราด โดยรวมมีหลายสาเหตุ คือ ได้รับข้อมูลไม่ตรงกัน ปัญหาโครงสร้างความรู้สึกละเป็นธรรม ผลประโยชน์ทับซ้อน การกำหนดนโยบายของรัฐ การเมืองท้องถิ่น และการขาดจิตสำนึกสาธารณะ วิธีการและรูปแบบของการจัดการปัญหาของความขัดแย้งของชุมชน โดยบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้ใช้วิธีการ คือ การไกล่เกลี่ย เจรจาต่อรอง ในเรื่องของบทบาทผู้นำชุมชน อำนาจท้องถิ่น บทบาทกลุ่มอาชีพ โครงสร้างชุมชน ความสัมพันธ์ ค่านิยมและผลประโยชน์ของชุมชน^{๔๕}

อำนาจ เหมือนวงศ์ธรรม ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการส่งเสริมโครงการตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ศึกษากรณีเขตพื้นที่ อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม” ผลการวิจัยพบว่า บทบาทของผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในฐานะเป็นผู้เอื้อกระบวนการ (Facilitator) ในด้านการเป็นพี่เลี้ยงหรือเกื้อหนุนต่อการส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียง ระบบเศรษฐกิจของชุมชน ซึ่งจะขึ้นอยู่กับอำนาจการตัดสินใจอย่างอิสระ ในฐานะเป็นผู้เร่ง (Catalyst) ให้มีความสำคัญกับแผนการปฏิบัติงานและเชื่อมประสานกับหน่วยงานส่วนราชการอื่น ๆ ในฐานะเป็นผู้เชื่อมประสานเครือข่าย (Net worker) ระบบเครือข่ายเศรษฐกิจชุมชนนับว่าเป็นกลไกที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง โดยการใช้ระบบเครือข่ายเศรษฐกิจชุมชนที่เข้มแข็งและมีระบบการประสานงานเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลกับเครือข่ายในชุมชนอื่น ๆ อย่างต่อเนื่อง^{๔๖}

^{๔๔} พิมพ์า เพ็ญนาเรนทร์, “บทบาทของผู้นำท้องถิ่นในการจัดการความรู้เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน ของตลาดน้ำบางน้ำผึ้ง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ”, วารสารวิจัยราชภัฏธนบุรี รัชใช้สังคม, ปีที่ ๑๙ ฉบับที่ ๑ (๒๕๕๕): ๘๙.

^{๔๕} นักรบ เถียรอำ, “บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับการจัดการความขัดแย้งชุมชนท้องถิ่น”, วารสารร่มพฤกษ์ มหาวิทยาลัยเกริก, ปีที่ ๓๑ ฉบับที่ ๒ (กุมภาพันธ์-พฤษภาคม ๒๕๕๖): ๑๗๒.

^{๔๖} อำนาจ เหมือนวงศ์ธรรม, “บทบาทผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการส่งเสริมโครงการตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ศึกษากรณีเขตพื้นที่ อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม ” วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหิดล), ๒๕๕๖.

๒) งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความสมานฉันท์

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความสมานฉันท์ ผู้วิจัยได้สืบค้นจากเอกสารงานวิจัยต่างๆ เพื่อเป็นแนวทางในการวิจัยเพิ่มเติม ดังนี้

ไชยรัตน์ ปราณี ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “วัฒนธรรมชุมชนกับการเสริมสร้างความสมานฉันท์ ในสังคมไทย โดยใช้วัฒนธรรมเป็นฐาน” ผลการวิจัยพบว่า สำหรับการสร้างขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมในการเสริมสร้างความสมานฉันท์ประการหนึ่ง คือ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการสร้างกระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมหรือกิจกรรมการพัฒนาใดๆในชุมชนนั้น ทั้งในมิติของการอนุรักษ์ฟื้นฟู ประยุกต์และสร้างใหม่ที่เกี่ยวข้องกับคนในชุมชน จึงควรคำนึงถึงบริบทที่เกี่ยวข้องทั้งหมดอย่างเป็นองค์รวมและสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน และการสร้างพลังอำนาจให้เกิดขึ้นในชุมชน จึงจะทำให้กิจกรรมการพัฒนานั้น ๆ บรรลุเป้าหมายได้อย่างแท้จริง^{๔๗}

กมลชนก คงเจริญ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การยอมรับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ที่นำมาจัดการความขัดแย้งของชุมชน ในจังหวัดฉะเชิงเทรา” ผลการวิจัยพบว่า ในด้านกระบวนการมีความเหมาะสม ในด้านการชดเชยเยียวยาเหมาะสมกับความเสียหายที่คู่กรณีได้รับเป็นบางกรณี ถ้าหากเป็นความเสียหายเรื่องทรัพย์สิน ก็จะชดเชยเป็นตัวเงิน แต่หากเป็นความเสียหายทางด้านจิตใจ อาจวัดเป็นรูปธรรมได้ยากกว่า ในด้านความสงบสุขภายหลังเสร็จสิ้นกระบวนการการปรับความสัมพันธ์ให้กลับมาดีดังเดิม เป็นสิ่งที่ทำได้ยาก แต่ก็สามารถเป็นไปได้ ในกรณีที่เกิดจากความยินยอมของคู่กรณี และได้รับประโยชน์ร่วมกัน ก็อาจจะสามารถทำกิจกรรมอื่นๆ ร่วมกันต่อไปได้^{๔๘}

อุทัย ปริณญาสุทธินันท์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับการจัดการความขัดแย้งของชุมชนควนโส” ผลการวิจัยพบว่า สังคมไทยยังให้ความสำคัญกับระบบเครือญาติเป็นอย่างมาก สะท้อนได้จากคำพูดในทำนองที่ว่า ความขัดแย้งเป็นเรื่องธรรมดา หรือสามารถพูดคุยกันได้ หรือเป็นญาติพี่น้องกันทั้งนั้น และกล่าวได้ว่าเป็นความสัมพันธ์ที่ช่วยลดความรุนแรงของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน การปฏิรูประบบยุติธรรมโดยแนวคิดยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ จึงเป็นระบบยุติธรรมทางเลือกไปสู่การประยุกต์ใช้อย่างบูรณาการ และนำไปสู่การให้อภัยซึ่งกันและกัน ประสาน

^{๔๗} ไชยรัตน์ ปราณี, “วัฒนธรรมชุมชนกับการเสริมสร้างความสมานฉันท์ ในสังคมไทย โดยใช้วัฒนธรรมเป็นฐาน” วารสารการพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๒ (๒๕๕๓): ๑๑๕-๑๒๓.

^{๔๘} กมลชนก คงเจริญ, “การยอมรับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ที่นำมาจัดการความขัดแย้งของชุมชน ในจังหวัดฉะเชิงเทรา” วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๒ (๒๕๕๖): ๑๘.

รอยร้าว รับผิดชอบต่อการกระทำของตน และเคารพต่อสิทธิของผู้อื่น ย่อมสร้างสังคมที่เปี่ยมสันติสุขให้เป็นจริงได้^{๔๙}

๓) งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการป่าชุมชน

แนวทางการอนุรักษ์และการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในประเทศไทย มีผู้วิจัยทั้งที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องโดยตรงและผู้วิจัยที่เล็งเห็นปัญหาที่เกิดขึ้นกับชุมชนที่อาศัยอยู่ ผู้วิจัยได้สืบค้นตัวอย่างงานวิจัยจากหลายท่าน เพื่อเป็นเอกสารสำคัญประกอบงานวิจัย ดังนี้

กรรวิ จินดาหลวง ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการความรู้ป่าชุมชนบ้านดงห้วยเย็น อำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน” ผลการวิจัยพบว่า การจัดการป่าชุมชน เป็นรูปแบบของการร่วมมือร่วมใจของประชาชนในการรักษาพื้นที่ป่าไม้ เพื่อผลประโยชน์ของตนเอง เป็นรูปแบบของการจัดการในระบบนิเวศที่ทำให้คน ต้นไม้ สัตว์ป่า และสิ่งมีชีวิตอื่นๆ สามารถอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข เป็นรูปแบบของการจัดการป่าไม้ ที่เอาความต้องการของประชาชน ตัวประชาชนในเขตชุมชนนั้นเข้าร่วมในการวางแผนจัดการพื้นที่ป่าไม้เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด และตอบสนองความต้องการของชุมชนเอง จึงนับได้ว่าเป็นการดึงประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการรักษาป่า การดูแลรักษาจะกำหนดกติกาของหมู่บ้าน เพื่อลงโทษผู้ทำลาย โดยที่ภาครัฐ มีหน้าที่ในการให้คำแนะนำและช่วยเหลือในสิ่งที่จำเป็น เฉพาะที่เกินความสามารถของชุมชน ทั้งนี้ จะต้องเน้นที่การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นสิ่งสำคัญที่สุด^{๕๐}

หทัยกานต์ สังขชาติ และคณะ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมบทบาทขององค์การบริหารส่วนตำบลในการบริหารจัดการป่าชุมชนร่วมกับภาคประชาสังคมในท้องถิ่น ตำบลตะเคียนปม อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดศรีสะเกษ” ผลการวิจัยพบว่า ในการดูแลจัดการทรัพยากรธรรมชาติต่างมีความสัมพันธ์กับคนในชุมชนอย่างแยกขาดออกจากกัน เนื่องจากลักษณะภูมิประเทศที่เป็นป่าเขา ทำให้ชุมชนต้องพึ่งพาอาศัยธรรมชาติเป็นอย่างมาก ตลอดจนคุณภาพชีวิตของชุมชนที่ต้องพึ่งพิงป่าเกือบแทบทุกด้าน ทำให้บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในฐานะที่เป็นสถาบันทางการเมือง แต่ควรพยายามในการเข้ามาจัดการทรัพยากรธรรมชาติร่วมกับชุมชนอีกด้วย^{๕๑}

^{๔๙} อุทัย ปริญาสุทธีรัตน์, “ยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับการจัดการความขัดแย้งของชุมชนควนไส”, วารสารวิจัย มหาวิทยาลัยสวนดุสิต ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๑, (สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์: มหาวิทยาลัยสวนดุสิต), ๒๕๕๗.

^{๕๐} กรรวิ จินดาหลวง, “การจัดการความรู้ป่าชุมชนบ้านดงห้วยเย็น อำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน” วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๖๐.

^{๕๑} หทัยกานต์ สังขชาติ และคณะ, “การส่งเสริมบทบาทขององค์การบริหารส่วนตำบลในการบริหารจัดการป่าชุมชนร่วมกับภาคประชาสังคมในท้องถิ่น ตำบลตะเคียนปม อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดศรีสะเกษ” รายงานวิจัย, (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)), ๒๕๕๗.

อนุชิต สิงห์สุวรรณ และคณะ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาแนวทางการจัดการทรัพยากรป่าไม้ของชุมชนอย่างยั่งยืน ในการเป็นแหล่งวัตถุดิบเพื่อผลิตเครื่องดนตรีพื้นบ้านอีสาน กรณีศึกษากำแพงบ้านท่าเรือ ตำบลท่าเรือ อำเภอนาหว้า จังหวัดนครพนม” ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการบริหารจัดการป่าไม้ชุมชนเพื่อให้เกิดความยั่งยืน จึงเสนอแนวทางขับเคลื่อนสู่ภาคปฏิบัติในชุมชนสองประการ ประการแรก คือ หาวิธีขยายพันธุ์ไม้ลูกแคน เพื่อทดแทนการนำเข้า ลดต้นทุนการผลิต และเพื่อเป็นการรักษาความสมดุลของระบบนิเวศเอาไว้ ประการที่สอง คือ สนับสนุนให้ป่าชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ของโรงเรียน สอดแทรกเนื้อหาป่าชุมชนไว้ในหลักสูตรท้องถิ่นแก่นักเรียน และการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เพื่อเผยแพร่ให้ความรู้เกี่ยวกับพันธุ์ไม้ในป่า^{๕๒}

^{๕๒} อนุชิต สิงห์สุวรรณ และคณะ, “การศึกษาแนวทางการจัดการทรัพยากรป่าไม้ของชุมชนอย่างยั่งยืน ในการเป็นแหล่งวัตถุดิบเพื่อผลิตเครื่องดนตรีพื้นบ้านอีสาน กรณีศึกษากำแพงบ้านท่าเรือ ตำบลท่าเรือ อำเภอนาหว้า จังหวัดนครพนม” รายงานวิจัย, (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)), ๒๕๕๘.

ตารางที่ ๑.๑ สรุปงานการสังเคราะห์การวิจัย

ลำดับ ที่	ชื่อเรื่อง	ชื่อผู้แต่ง/ หน่วยงาน	พ.ศ.	ประเภท งานวิจัย	ผลการวิจัย
๑	บทบาทของผู้นำ ท้องถิ่นในการ จัดการความรู้เพื่อ พัฒนาการท่องเที่ยว เชิงนิเวศอย่างยั่งยืน ของตลาดน้ำบางนา ผึ่ง อำเภอมะนัง จังหวัด สมุทรปราการ	พิมพ์งา เพ็งนา เรนทร์ (มหาวิทยาลัย ราชภัฏธนบุรี)	๒๕๕๕	คุณภาพ	ผู้นำท้องถิ่นต้องโน้มน้าวให้ ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการ พัฒนาตลาดน้ำ และชุมชนยัง ต้องอาศัยบทบาทของผู้นำ ท้องถิ่นในการหางบประมาณ มาพัฒนาการท่องเที่ยว ควบคู่ ไปกับการพัฒนาระบบบริหาร จัดการของตลาด
๒	บทบาทขององค์กร ปกครองส่วน ท้องถิ่นกับการ จัดการความขัดแย้ง ชุมชนท้องถิ่น	นักรบ เถียรอำ (มหาวิทยาลัย เกริก)	๒๕๕๖	คุณภาพ	สาเหตุของปัญหาความขัดแย้ง โดยรวมมีหลายสาเหตุ คือ ได้รับข้อมูลไม่ตรงกัน ปัญหา โครงสร้างความรู้สึกไม่เป็น ธรรม ผลประโยชน์ทับซ้อน การกำหนดนโยบายของรัฐ การเมืองท้องถิ่น และการขาด จิตสำนึกสาธารณะ วิธีการ และรูปแบบของการจัดการ ปัญหาของความขัดแย้งของ ชุมชน ใช้วิธีการ คือ การไกล่ เกลี่ย เจริญต่อรอง
๓	บทบาทของผู้นำ องค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่นในการ ส่งเสริมโครงการ ตามปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียง ศึกษากรณีเขตพื้นที่	อำนวย เหมือนวงศ์ ธรรม (มหาวิทยาลัย มหิดล)	๒๕๕๖	คุณภาพ	บทบาทของผู้นำองค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่น ในฐานะ เป็นผู้ก่อกระบวนการ ในด้าน การเป็นพี่เลี้ยงหรือเกื้อหนุน, เป็นผู้เร่งคือ ให้ความสำคัญ กับแผนการปฏิบัติงาน, เป็นผู้ เชื่อมประสานเครือข่ายโดย

ลำดับ ที่	ชื่อเรื่อง	ชื่อผู้แต่ง/ หน่วยงาน	พ.ศ.	ประเภท งานวิจัย	ผลการวิจัย
	อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม				การใช้ระบบเครือข่ายเศรษฐกิจ ชุมชนที่เข้มแข็ง แลกเปลี่ยน ข้อมูลกับเครือข่ายในชุมชน อื่น ๆ อย่างต่อเนื่อง
๔	วัฒนธรรมชุมชนกับ การเสริมสร้าง ความสมานฉันท์ ใน สังคมไทย โดยใช้ วัฒนธรรมเป็นฐาน	ไชยรัตน์ ปราณี (มหาวิทยาลัย ราชภัฏ นครสวรรค์)	๒๕๕๗	คุณภาพ	การสร้างขบวนการเคลื่อนไหว ทางสังคมในการเสริม สร้างความสมานฉันท์คือ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายใน การสร้างกระบวนการ เคลื่อนไหวทางสังคมหรือ กิจกรรมการพัฒนาใดๆ ใน ชุมชนนั้น ทั้งนี้ในมิติของการ อนุรักษ์ฟื้นฟู ประยุกต์และ สร้างใหม่ และควรคำนึงถึง บริบทที่เกี่ยวข้องทั้งหมดอย่าง เป็นองค์รวมและสร้างการมี ส่วนร่วมของชุมชน
๕	การยอมรับ กระบวนการ ยุติธรรมเชิง สมานฉันท์ ที่นำมา จัดการความขัดแย้ง ของชุมชน ใน จังหวัดฉะเชิงเทรา	กมลชนก คง เจริญ (มหาวิทยาลัย ราชภัฏ บุรีรัมย์)	๒๕๕๖	คุณภาพ	ในด้านกระบวนการมีความ เหมาะสม ในด้านการชดเชย เยียวยาเหมาะสมกับความ เสียหายที่คู่กรณีได้รับเป็นบาง กรณี ในด้านความสงบสุข ภายหลังเสร็จสิ้นกระบวนการ การปรับความสัมพันธ์ให้ กลับมาดีดังเดิม เป็นสิ่งที่ทำได้ ยาก แต่ก็สามารถเป็นไปได้
๖	ยุติธรรมเชิง สมานฉันท์กับการ จัดการความขัดแย้ง	อุทัย ปริญญา สุทธินันท์ (มหาวิทยาลัย	๒๕๕๗	คุณภาพ	การปฏิรูประบบยุติธรรมโดย แนวคิดยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ จึงเป็นระบบยุติธรรม

ลำดับ ที่	ชื่อเรื่อง	ชื่อผู้แต่ง/ หน่วยงาน	พ.ศ.	ประเภท งานวิจัย	ผลการวิจัย
	ของชุมชนควนโส	สวนดุสิต)			ทางเลือกไปสู่การประยุกต์ใช้ อย่างบูรณาการและนำไปสู่ การให้อยู่ซึ่งกันและกัน ประสานรอยร้าว รับผิดชอบ ต่อการกระทำของตน และ เคารพต่อสิทธิของผู้อื่น
๗	การจัดการความรู้ ป่าชุมชนบ้านดง ห้วยเย็น อำเภอบ้าน โฮง จังหวัดลำพูน	กรรวิ จินดา หลวง (มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลง กรณราช วิทยาลัย)	๒๕๖๐	คุณภาพ	การจัดการป่าชุมชน เป็น รูปแบบของการร่วมมือร่วมใจ ของประชาชนในการรักษา พื้นที่ป่าไม้ เพื่อผลประโยชน์ ของตนเอง เป็นรูปแบบของ การจัดการในระบบนิเวศที่ทำ ให้คน ต้นไม้ สัตว์ป่า และสิ่งมี ชีวิตอื่นๆ สามารถอยู่ร่วมกัน อย่างสงบสุข และภาครัฐมี หน้าที่ในการให้คำแนะนำและ ช่วยเหลือในสิ่งที่จำเป็น
๘	การศึกษาแนวทางการจัดการ ทรัพยากรป่าไม้ของ ชุมชนอย่างยั่งยืน ในการเป็นแหล่ง วัตถุดิบเพื่อผลิต เครื่องดนตรีพื้นบ้าน อีสาน กรณีศึกษา บ้านท่าเรือ ตำบล ท่าเรือ อำเภอ นาหว้า จังหวัด นครพนม	อนุชิต สิงห์ สุวรรณ และ คณะ (สำนักงาน กองทุน สนับสนุนการ วิจัย (สกว.))	๒๕๕๘	คุณภาพ	แนวทางการบริหารจัดการป่า ไม้ชุมชน เพื่อให้เกิดความ ยั่งยืน ควรเป็นแนวทาง ขับเคลื่อนสู่ภาคปฏิบัติใน ชุมชน สนับสนุนให้ป่าชุมชน เป็นแหล่งเรียนรู้ของโรงเรียน สอดแทรกเนื้อหาป่าชุมชนไว้ ในหลักสูตร ท้องถิ่น แก่ นักเรียน และการจัดการ ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เพื่อ เผยแพร่ให้ความรู้เกี่ยวกับ พันธุ์ไม้ในป่า

๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทของผู้นำชุมชนในการเสริมสร้างความสมานฉันท์ระหว่างภาครัฐกับประชาชนในการจัดการพื้นที่ป่าชุมชน เขตอำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน เป็นการศึกษาโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัย ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดวิธีดำเนินการวิจัยตามลำดับ ๕ ประเด็น ดังนี้

๑.๗.๑ รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ

การศึกษาวิจัยเรื่องบทบาทของผู้นำชุมชนในการเสริมสร้างความสมานฉันท์ระหว่างภาครัฐกับประชาชนในการจัดการพื้นที่ป่าชุมชน เขตอำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน ผู้วิจัยได้ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ สืบค้นข้อมูลจากหนังสือ เอกสารวิชาการ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ และเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) นำมารวบรวมแล้วแยกแยะเป็นประเด็นในแต่ละหัวข้อตามวัตถุประสงค์

๑.๗.๒ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

การวิจัยเรื่องบทบาทของผู้นำชุมชนในการเสริมสร้างความสมานฉันท์ระหว่างภาครัฐกับประชาชนในการจัดการพื้นที่ป่าชุมชน เขตอำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน ผู้วิจัยได้เลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งมีความสอดคล้องกับประเด็นสาระสำคัญของการวิจัยครั้งนี้ จำนวน ๑๕ ท่าน ประกอบด้วย

- ๑) พระครูวิจิตรธรรมโชติ เจ้าคณะอำเภอทุ่งช้าง-เฉลิมพระเกียรติ จังหวัดน่าน
- ๒) พระครูพิทักษ์นันทคุณ เจ้าคณะอำเภอสันติสุขกิตติมศักดิ์ จังหวัดน่าน
- ๓) พระสมุห์ธีรวัฒน์ ธีรวิฑูโน เจ้าสำนักสงฆ์บ้านห้วยยาง ตำบลทุ่งช้าง อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน
- ๔) นายประวิตร แก้วบาง นายกองค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งช้าง อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน
- ๕) นางภควดี เสียงหวาน กำนัน ตำบลทุ่งช้าง อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน
- ๖) นายสวาท ศรีวิชัย ผู้ใหญ่บ้าน บ้านทุ่งผึ้ง ตำบลทุ่งช้าง อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน
- ๗) นายสำรวย ผัดผล นายกองค์การบริหารส่วนตำบลเมืองจาง อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน
- ๘) นายประสิทธิ์ พัฒนาใหญ่ยิ่ง ผู้อำนวยการสำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จังหวัดน่าน
- ๙) นายภูเบศ พุฒิรัตนพร นายอำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน
- ๑๐) นางชนานาถ สิริเดชากิจ ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งช้าง อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน

๑๑) นายมานพ อินท่า พนักงานข้าราชการประจำหน่วยป้องกันรักษาป่า
ที่เนินทุ่งช้าง จังหวัดน่าน

๑๒) นางพิมลพรรณ สกิตรัมย์ ผู้จัดการมูลนิธิฮักเมืองน่าน อำเภอเมืองน่าน
จังหวัดน่าน

๑๓) นายสม ศรีวิชัย ประธานกลุ่มผู้สูงอายุ บ้านทุ่งผึ่ง ตำบลทุ่งช้าง
อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน

๑๔) นายสุรินทร์ สมทา อดีตผู้ใหญ่บ้าน บ้านทุ่งผึ่ง ตำบลทุ่งช้าง อำเภอ
ทุ่งช้าง จังหวัดน่าน

๑๕) นายไชยวัฒน์ สมพรหม ประธานเหมืองฝาย บ้านทุ่งผึ่ง ตำบลทุ่งช้าง
อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน

๑.๗.๓ เครื่องมือการวิจัย

การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยได้สร้างเครื่องมือโดยจัดทำเป็นเอกสารแบบ
สัมภาษณ์แต่ละประเด็นตามวัตถุประสงค์เพื่อใช้เป็นแนวทางสอบถามบทบาทของผู้นำชุมชนในการ
เสริมสร้างความสมานฉันท์ในการจัดการพื้นที่ป่าชุมชน โดยใช้หลักพุทธธรรม โดยแบบสัมภาษณ์ที่ใช้
เป็นแบบไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Interview) ประเภทไม่เป็นทางการ ผู้สัมภาษณ์ใช้คำถาม
แยกเป็นหัวข้อแต่ละประเด็นและใช้คำถามแบบปลายเปิด เป็นคำถามกว้างๆ ปรับเปลี่ยนได้ ผู้ให้
สัมภาษณ์สามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างอิสระ และมีลักษณะการโต้ตอบระหว่างผู้สัมภาษณ์และ
ผู้ให้สัมภาษณ์ มีขั้นตอน ดังนี้

- ๑) กำหนดกรอบความคิดจากวัตถุประสงค์ของการวิจัย
- ๒) จัดเตรียมเอกสารแบบสัมภาษณ์เสนอตรวจสอบจากผู้ทรงคุณวุฒิ
- ๓) สัมภาษณ์เชิงลึกรายบุคคล และเก็บรวบรวมข้อมูล

๑.๗.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้ศึกษาวิจัยได้ศึกษางานวิจัยและเอกสารที่เกี่ยวข้อง พร้อมทั้งใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล
เป็นการเก็บข้อมูลภาคสนามจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
หลักจำนวน ๑๕ รูป/คน และจากการลงพื้นที่ป่าชุมชนบ้านทุ่งผึ่ง ตำบลทุ่งช้าง อำเภอทุ่งช้าง จังหวัด
น่าน ซึ่งเป็นพื้นที่ในการทำวิจัยครั้งนี้ ในการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกมีขั้นตอนดังนี้คือ

- ๑) ยื่นหนังสือเพื่อนัด วัน เวลา สถานที่ ในการสัมภาษณ์
- ๒) เข้าสัมภาษณ์และทำการบันทึกข้อมูลที่ได้ออกจากการสนทนาด้วยเครื่อง
บันทึกเสียง โดยเวลาในการสัมภาษณ์ ประมาณ ๑ ชั่วโมง
- ๓) จัดบันทึกจากการร่วมสนทนาในสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวิจัยในครั้งนี้
- ๔) เก็บข้อมูลเอกสาร พร้อมกับรวบรวมข้อมูลต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

๕) บันทึกในโปรแกรมคอมพิวเตอร์

๑.๗.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ เป็นการนำข้อมูลที่ได้จากเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพ มาทำการวิเคราะห์ โดยมีหลักการที่สำคัญ คือ

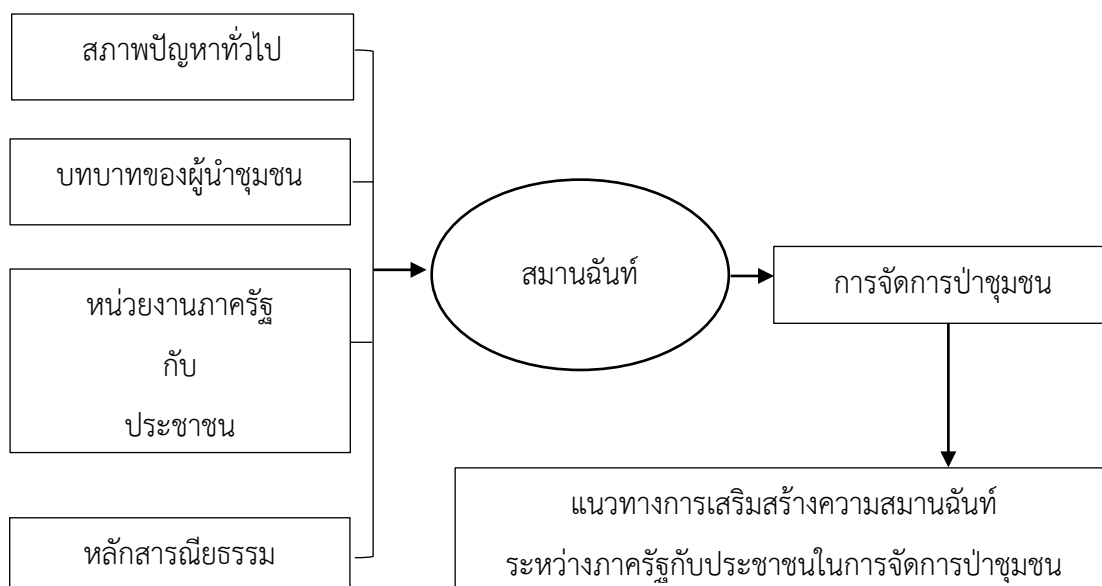
๑) การจำแนกและจัดกลุ่มข้อมูล (Data Grouping) ตามชนิดของข้อมูล และตามวัตถุประสงค์แต่ละหัวข้อ

๒) ตรวจสอบข้อมูลจากแหล่งที่มา ๓ แหล่ง คือ เวลา สถานที่ บุคคล และจัดการข้อมูลโดยการวิเคราะห์จากแนวคิดและทฤษฎี

๓) แสดงข้อมูล และสรุปผลจากข้อมูลเอกสาร และการสัมภาษณ์

๑.๘ กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยเรื่อง บทบาทของผู้นำชุมชนในการเสริมสร้างความสมานฉันท์ระหว่างภาครัฐกับประชาชนในการจัดการพื้นที่ป่าชุมชน เขตอำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

แผนภาพที่ ๑.๑ แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย

๑.๙ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๙.๑ ทราบถึงบทบาทผู้นำทั่วไป ในการจัดการป่าชุมชน ในตำบลทุ่งช้าง อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน ปัจจุบันเป็นอย่างไร มีจุดเด่นหรือจุดอ่อนอย่างไร

๑.๙.๒ ทราบแนวทางการเสริมสร้างความสมานฉันท์ที่เหมาะสมบนพื้นฐานที่เป็นไปได้ ระหว่างภาครัฐกับประชาชน ไปใช้ประโยชน์ในการจัดการป่าชุมชน

๑.๙.๓ นำหลักพุทธธรรมมาเป็นแนวทางประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับหลักความเป็นจริงในสังคม โดยการบูรณาการ

๑.๙.๔ สามารถนำองค์ความรู้ไปใช้ในการส่งเสริมบทบาทของผู้นำชุมชน เพื่อการจัดการป่าชุมชนในพื้นที่ใกล้เคียงและพื้นที่อื่นๆ